

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Genealogie čínských znaků: s přihlédnutím ke konceptu prostoru a času

**The Genealogy of Chinese Characters: with Regard to the Concept of Space
and Time**

Olomouc 2011 Veronika Saksová

Vedoucí práce: Mgr. David Uher, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypravovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Olomouc, 19. května 2011

.....

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je předložit genealogickou příbuznost písem světa, blízkou spojitost čínského písma s písmy jiných zemí, a také přehledný historický vývoj čínských znaků. Obsahově se práce dělí na tři kapitoly - první část práce pojednává o celkovém vývoji písem, čímž chci poukázat na jistou genealogickou příbuznost písem světa.

V druhé kapitole se budu věnovat čínskému písmu v obecném smyslu slova. Dále se zde zaměřím na to, jaký vliv mělo čínské písmo na okolní země a jak moc dokázalo ovlivnit vývoj jazyků a písem těchto zemí. Historický vývoj znaků a jednotlivých grafických stylů bude předmětem poslední kapitoly.

Klíčová slova: písmo, vývoj, čínské písmo, znakové písmo, znaky, grafický styl písma, zjednodušené znaky.

Velmi děkuji Mgr. Davidu Uhrovi, Ph. D. za odborné vedení mé práce, vstřícný přístup a cenné rady. Poděkování patří také mým rodičům, kteří mě podporovali během celého studia.

OBSAH

ÚVOD.....	8
GENEALOGICKÁ PŘÍBUZNOST PÍSEM SVĚTA.....	9
<i>PÍSMO JAKO DŮLEŽITÁ SOUČÁST NAŠEHO ŽIVOTA.....</i>	<i>9</i>
<i>TEORIE O PŮVODU PÍSMÁ.....</i>	<i>10</i>
<i>SPECIFIKACE PÍSMÁ.....</i>	<i>11</i>
Grafemické systémy	12
<i>VÝVOJ PÍSMÁ</i>	<i>13</i>
Dávné znakové systémy.....	13
Malby a piktogramy předešlou ke skutečnému písmu.....	14
Slovní a slabičné písmo.....	17
Hláskové písmo	18
ČÍNSKÉ PÍSMO.....	20
<i>ÚVODEM K ČÍNSKÉMU PÍSMU.....</i>	<i>20</i>
Homofonie a homografie v čínštině.....	21
První definice čínského písma západnímu světu	21
Šest základních kategorií čínských znaků a principy jejich tvoření.....	22
<i>ČÍNSKÉ PÍSMO ZÁKLADEM JINÝCH JAZYKŮ.....</i>	<i>24</i>
KOREJŠTINA.....	24
(Sino)korejská slova.....	24
Hanmun	25
Ridu systém	26
Hlásková abeceda.....	28
JAPONŠTINA.....	29
Sinojaponské čtení čínských znaků.....	30
Sinojaponská slova	31
Japonské čtení.....	32
Japonská slabičná písma.....	33
Manjógana.....	33
Hiragana.....	34
Katakana	35
Reformy písma.....	36
VIETNAMŠTINA.....	36
Systém chũ nho.....	37
PÍSMÁ NEČÍNSKÝCH NÁRODNOSTÍ	38
Lololské písmo.....	38
Písmo Mosů	38
Tangutské písmo	39
Kitanské písmo	39
Džurčenské písmo	39
HISTORICKÝ VÝVOJ ČÍNSKÝCH ZNAKŮ	40
<i>STARÁ ČÍNSŠTINA.....</i>	<i>40</i>
NEJSTARŠÍ PAMÁTKY ČÍNSKÉHO ZNAKOVÉHO PÍSMÁ	41
Čínské znaky za vlády dynastie Shāng.....	41
Zvířecí lopatky a želví krunýře.....	41
Čínské znaky za vlády dynastie Západní Zhōu	44
Bronzové předměty.....	44
ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE VÝCHODNÍ ZHŮU	46
Velké pečetní písmo.....	47
ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE QÍN.....	48
Malé pečetní písmo	49

ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE HÀN.....	50
Úřední písmo	50
VZOROVÉ PÍSMO.....	52
VARIANTNÍ STYL PÍSMO.....	52
Kurzívní písmo	52
Běžné písmo	54
<i>STŘEDNÍ ČÍNŠTINA</i>	54
<i>NOVÁ ČÍNŠTINA</i>	55
<i>SOUČASNÁ ČÍNŠTINA</i>	56
REFORMY PÍSMO V LETECH 1919 - 1949	56
REFORMY PÍSMO PO ZALOŽENÍ ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLIKY	58
ZÁVĚR	62
RESUMÉ v anglickém jazyce	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65

Ediční poznámka

Čínské znaky jsem ponechala ve zjednodušené formě. Znaky uvádím jen při první zmínce daného výrazu. V případě přepisu znaků do latinky jsem použila čínskou transkripci pinyin.

Údaje o použité literatuře jsou uvedeny v závěru práce, přičemž díla jsou zde řazena abecedně dle jmen autorů. Citace v kulatých závorkách s odkazy na bibliografii se nachází přímo v textu. Grafická úprava i způsob citací odpovídá normě ČSN ISO 690.

Poznámky jsou v textu označeny číselným indexem a nacházejí se pod čarou na též straně.

ÚVOD

Ve své práci se zaměřím na čínské znakové písmo. Nejdříve však popíši význam písma a jeho důležitost v minulosti i v současnosti. Zběžně se zmíním o celkovém vývoji písma, čímž chci poukázat na jistou genealogickou příbuznost mezi písmy světa. Poté se už budu věnovat dvěma hlavními kapitolám práce.

Jednak se budu soustředit na příbuznost znakového písma s písmy Dálného Východu, především Japonska, Vietnamu a Koreje. Poukáži na významnost Číny a jejího písma ve vztahu k těmto zemím, na důvody a rozsah přejímání čínského písma těmito zeměmi a na současný vzhled těchto písem v počátcích ovlivněných čínskými znaky. K písmům, které byly nejvíce ovlivněny čínským znakovým písmem - japonština, vietnamština a korejština - uvedu také některé podrobnosti k jejich vývoji a struktuře.

Mnohé z těchto zemí nebyly ovlivňovány čínskými znaky pouze v prvopočátcích, ale také v dalších fázích vývoje. Přejímaly postupem času v Číně nově vznikající písemné dukty. Proto jsem se v poslední části bakalářské práce zaměřila pouze na čínské znaky a jejich proměny během historie. Uvádím přehled vývoje znaků v průběhu století; od prvních objevů čínského znakového písma až po současný vzhled čínských znaků, s doplněním o grafické styly písma, které průběžně vznikaly a zanikaly. Poukáži také na některé momenty v historii, které měly výrazný vliv na vývoj a rozvoj čínského písma. Tento přehled ukončím 20. stoletím, ve kterém se budu také zabývat reformami, které měly vliv na moderní pojetí a vzhled znakového písma.

K vypracování bakalářské práce jsem použila literaturu zaměřenou buď čistě na čínské znakové písmo a jazyk nebo všeobecně na vývoj písem světa. Po důkladném prostudování této literatury jsem si na základě prolnutí a shrnutí všech získaných poznatků utvořila vlastní koncept a strukturu bakalářské práce. Veškerá použitá literatura se nachází na seznamu v závěru práce. Nejcenějším zdrojem informací v otázce rodové příbuznosti čínštiny s písmy Dálného Východu byly především publikace Jaromíra Vochaly, Bély Kékiho a Viktora Krupy s Jozefem Genzorem. V druhé části mé práce jsem ocenila kromě výše zmíněných autorů také publikace Oldřicha Švarného s Davidem Uhrem, Ondřeje Kučery a Lukáše Zádrapy.

GENEALOGICKÁ PŘÍBUZNOST PÍSEM SVĚTA

PÍSMO JAKO DŮLEŽITÁ SOUČÁST NAŠEHO ŽIVOTA

V počátcích lidské společnosti nebyla schopnost zaznamenávat mluvený projev tolik důležitá jako ve světě současném. Můžeme však předpokládat, že už v pravěku si lidé vymýšleli nejrůznější způsoby, jak si něco připomenout a sdělit. Používali k tomu obrázky, vlastnické značky, vrubované hůlky, uzlové značky a jiné. Avšak potřeba zaznamenávat vzrůstala s vývojem společnosti. V počátcích lidské společnosti bylo jen málo způsobů, jak své poznatky a zážitky zaznamenat. A tak hlavním komunikačním prostředkem byla řeč. Základním smyslem komunikace byl, a stále je, přenos a výměna informací. K tomuto účelu sloužila řeč nejvhodněji a pro tehdejší potřeby lidské společnosti byla dostačující a vyhovující. Výhody řeči, spočívající především v jejím akustickém charakteru, umožňují zdárnou komunikaci, která nepřekáží ani při jiných činnostech. Další výhodou řeči je schopnost úspěšně přenášet informace neohledně na to, zda je právě den či noc.

Avšak s postupem času se neschopnost trvaleji zaznamenávat informace stala překážkou k dalšímu rozvoji společnosti. Čím dál více se projevovaly nevýhody řeči, jako například její časová či místní omezenost. Slovo, které okamžitě pomine, je možno si znovu připomenout a poté jej dále reprodukovat, jen pokud je zaznamenáno. Jelikož řeč není trvanlivá, je dříve či později zapomenuta. Při větších vzdálenostech začíná být nezřetelná až postupně zcela zaniká. Komunikovaný obsah řeči je navíc výrazně závislý na rozsahu paměti člověka. Avšak lidé mají pouze omezenou kapacitu paměti a není proto možné zachytit vše důležité.

Nejen z těchto důvodů člověk pocítil potřebu zaznamenávat a uchovávat své řečové projevy. Potřeba komunikovat na větší vzdálenosti, uchovávat události a nové poznatky, přenechávat vědomosti a tradice dalším generacím a mnohé jiné důvody se staly hnacím motorem k vytvoření *něčeho*, co dokáže překonat nedostatky akustické komunikace a omezené lidské paměti.

Vznik či vývoj písma se odehrával pomalu, krok za krokem. Dostat se od obrázků přes hieroglyfy až k dnešním písmům trvalo lidstvu více než pět tisíc let. Jak tvrdí V. Krupa a J. Genzor: „Vynálezom sa obyčajne rozumie náhly, nečakaný objav, skok v poznatkách, pri ktorom sa naoko stráca kontinuita.“ (KRUPA a GENZOR, 1989: 15.). Písmo lze tedy jen

sporně považovat za vynález, jelikož bylo vytvářeno postupně mnoha generacemi a i nadále se pozměňuje a upravuje současným potřebám. Písmo umožňuje překonávat časové i prostorové hranice, uchovávat a konzervovat poznatky, zážitky, dovednosti, zkušenosti a tím také urychlit rozvoj lidstva. Vznikající říše a velké státy potřebovaly prostředek, jenž by jim umožnil spravovat rozsáhlá území s velkým množstvím obyvatel. A písmo se právě takovýmto nástrojem stalo.

V současnosti si snad ani nedovedeme představit svět bez písma. Dnes a denně se setkáváme s nápisy na cestě do práce/školy a z práce/školy; billboardům, letákům a reklamám vybízejícím k výhodné koupi se nevyhneme na ulicích, cestách, a vlastně ani v televizi. Kina nabízejí spousty zahraničních filmů, které je možno shlédnout s titulky. V novinách se dovídáme nejaktuálnější zprávy z domova i ze světa. Nemluvě o internetu, který na nás chrlí miliony novinek a zajímavostí. Vše si stačí jen přečíst.

TEORIE O PŮVODU PÍSMO

Nejrozšířenějším mýtem o původu písma byla jeho spojitost s bohy. Mnoho národů přisuzovalo písmu božský původ a domnívalo se, že ho jejich bohové vymysleli a poslali lidem na zemi. Mezi takové národy patřili Babylóňané či Irové, dále také obyvatelé starověkého Egypta a Mezopotámie, Indie, nebo i Skandinávie. Například Egypťané nazývali písmo Jazykem bohů. Naproti tomu Řekové věděli, že jejich písmo má svůj původ ve východním Středomoří, a tudíž v něm nehledali nic neobvyklého nebo nadpřirozeného. (KRUPA a GENZOR, 1989: 18).

Co se týče čínského znakového písma, měli i Číňané své pověsti o vzniku čínských znaků, ale stejně jako Řekové nepřisuzovali písmu jakýkoli nadpozemský původ. Podle jedné pověsti vymyslel čínské znaky hrdina a mýtický vladař dávnověku *Fú Xī* 伏羲. *Fú Xī* je pokládán za autora osmi trigramů, čínsky *bāguà* 八卦. Trigramy jsou obrazce, které představují různé poměry jinové a jangové energie, jsou to neměnné a pravidelné vzorce, a slouží tak jako základ *Knihy proměn Yìjīng* 易经. Na nápad trigramů přišel *Fú Xī* údajně pozorováním přírody – zakresloval motivy ptáků, stopy ptáků a jiné zvěře, a také zkoumal a pozoroval jevy na zemi i na nebi. (ZÁDRAPA, 2009: 99)

Podle jiných to byl *Cāng Jié* 仓颉, dvorní rádce a písař bájného císaře *Huángdìho*, známého též pod pseudonymem Žlutý císař. *Cāng Jiého*, který měl podle pověsti čtyři oči,

k vytvoření čínského písma údajně inspirovaly – stejně jako *Fú Xīho* - stopy ptáků a další zvěře. O tomto údajném stvořiteli písma se dozvídáme z *Letopisů pana Lü*, které pocházejí cca z roku 239 př. n. l.; stejně tak se o *Cāng Jiém* dočteme v doslovu slovníku *Shuōwén Jiězì* 说文解字, sestaveném *Xu Shenem* roku 100 n.l. V obou případech je zásadním vynálezem čínské písmo vycházející z dokonalého pozorování okolního světa. Občas tyto dvě legendy splývají v jednu, a tak je možné dočíst se o čtyřokém písaři *Fú xīm*. (ZÁDRAPA, 2009: 100)

SPECIFIKACE PÍSMO

Jazyk zaznamenáváme pomocí písma. To je složeno z grafických znaků označovaných jako grafémy. Typ písma se určuje podle toho, jakého písemného záznamu je užito k zapsání daného jazyka. Všechna dnes existující písma dělíme do dvou typů.

Prvním typem je písmo zaznamenávající důležité jazykové jednotky. Zaznamenává jazyk kombinací grafémů, označujících buď slova, potom mluvíme o **LOGOGRAFICKÉM písmu**, anebo morfémy, což je **MORFEMOGRAFICKÉ písmo**. Druhým typem je písmo zachycující zvukové jednotky. Pokud se jedná o záznam slabik, pak mluvíme o **SYLABOGRAFICKÉM** písmu, pokud se jedná o zaznamenání hlásek, najdeme toto písmo pod názvem **FONEMOGRAFICKÉ písmo**. Z hlediska historického vývoje, považujeme písma logografická a morfemografická za starší vývojovou fázi písma. (VOCHALA, 1975: 3)

Za předchůdce písma jsou považovány kresby (vývoji písma se budeme rozsáhleji věnovat v následující kapitole), které jsou často nazývány **piktogramy** nebo jsou také řazeny jako samostatný druh písma pod pojmem **syntetické písmo** nebo **frazieografie**. Jen stěží můžeme piktogramy již považovat za písmo. Avšak právě z nich se pomalým vývojem, přesněji přeměnou kresby ve slova, dospělo k logografickému písmu. Až nyní se můžeme jednoznačně bavit o písmu jako takovém, které je schopno zaznamenávat jazyk ustálenými symboly slov. Mezi logografická písma se řadí staroegyptské, sumerské a také staročínské písmo. Postupně se začaly označovat i složky složených slov, které nazýváme morfémy. Mluvíme tedy o užívání morfemografického písma. Tento typ písma se vyskytoval již ve staré čínštině, lépe řečeno objevovala se zde kombinace logografického a morfemografického písma a tak o písmu staré čínštiny lze hovořit jako o logo – morfemografickém typu písma. Začíná se tady ale pomalu uplatňovat i fonetizace. (VOCHALA, 1975: 3-4).

Dalším vývojovým stadiem je přechod na písmo, které užívá i zvukových jednotek. Pozvolna tak vznikaly grafické symboly označující fonetické jednotky. Toto je tedy přechod

k sylabografickému typu písma, který se jako první odráží v sumerském písmu. Přechod nebyl zpočátku úplný a tak byly dva typy písma užívány současně. Sylabografické znaky, které poprvé vznikají kolem 3. století př. n. l., jsou často užívány s logogramy. A tak pozorujeme písmo, které můžeme nazvat logograficko – sylabografické. Sylabografického písma, které se tedy vyvinulo pozvolna z písma logografického nebo na základě logografického písma, bylo užíváno předněasijskými písmi, krétským či například kyperským písmem. Jsou však také případy, kdy sylabografické písmo nevzniká na základě logografického, ale na základě vokalizace písma konsonantického¹; jiná sylabografická písma byla dokonce uměle utvořena. (VOCHALA, 1975: 5)

Z logogramů se nevyvinulo jen sylabografické, ale také fonemografické písmo. Tento typ písma se objevuje poprvé v egyptském písmu. První písemný systém založený na fonemografickém typu písma bylo fénické písmo. Toto písmo je velmi důležité, nejen z toho hlediska, že se stává základem pro vznik hláskových písem na východě, ale také proto, že na jeho základě bylo v pozdější době Řeky vytvořeno plně hláskové písmo. To obsahovalo už nejen souhlásky, ale také samohlásky. A řecké písmo se poté stalo stavebním kamenem evropských písem jako je latinka či azbuka. (VOCHALA, 1975: 5-6)

Grafemické systémy

Definici grafemického systému nám poskytuje Jaromír Vochala:

„Grafemický systém lze obecně charakterizovat jako soubor grafémů určitého typu s (více či méně) ustálenou grafickou formou a jazykovou referencí, jejichž užití se řídí jistými ortografickými pravidly. Různé grafické systémy mohou užívat grafických znaků téhož typu i téže grafické formy (např. řada evropských i mimoevropských jazyků užívá fonemografického písma „latinky“, čínského logo-morfemografického typu písma se užívá i k zápisu japonštiny apod.), avšak tyto grafémy označují vždy jazykové jednotky rozdílných jazykových systémů, a k záznamu těchto jazykových jednotek užívá každý jazyk svých, historicky podmíněných, pravopisných pravidel. Různé grafemické systémy tvoří genealogické rodiny...“ (VOCHALA, 1975: 7).

Existuje několik grafemických soustav. Rozlišujeme je tedy podle toho na základě jakého písma byly utvořeny: 1. na základě latinky, 2. na základě slovanské cyriliky, 3. na základě arabského písma, 4. na základě indického písma, 5. na základě čínského písma.

¹ U konsonantického typu písma označují písmena pouze souhlásky.

Kromě těchto hlavních grafemických systémů existuje ještě mnoho jiných, nebo se uplatňuje kombinace některých výše zmíněných systémů. Čína nebo i Japonsko patří do skupiny, která je založena na čínském písmu. Japonština je v tomto však malinko složitější. Kombinuje se v ní systém používání čínského logo - morfemografického písma se sylabografickým systémem *kana*². (VOCHALA, 1975: 7-8)

VÝVOJ PÍSMO

Více než pět tisíc let trvající vývoj písma měl několik hlavních zvrátů. Přejít od obrázků k piktogramům byl prvním krokem na cestě k písmu. Zásadním zvratem ve vývoji písma bylo zjištění, že se řeč skládá z omezeného počtu hlásek, které se neustále opakují a z kterých se slova skládají. Tento obrat nastal asi před 3200 lety. „...,kdy se na východním pobřeží Středozemního moře zrodilo hláskové písmo Féniciánů, složené z 22 znaků. Z něho vytvořili Řekové přidáním samohlásek úplnou abecedu.“ (KÉKI, 1984: 9). Avšak v zemích, které nepoužívají tento typ písma, se lidé musí učit stovky i tisíce znaků. Dříve to byli například obyvatelé starého Egypta či Mezopotámie užívající hieroglyfy a klínové písmo. V dnešním světě se toto týká například Japonců nebo Číňanů. „Japonci se musí i dnes naučit přes 2000 znaků. Průměrný čínský vzdělanec musí znát 3000 znaků, jen chce-li si přečíst noviny, o poezii a vědeckých pracích ani nemluvě.“ (KÉKI, 1984: 9).

Dávné znakové systémy

Dávné znakové systémy, nebo-li **předstupně písma**, jak je nazývá Béla Kéki, byly primitivní prostředky, které sloužily k přenosu informací.

Vlastnické značky sloužily k označování dobytka. Nejčastěji vypadaly jako ptačí noha, kruh, hvězda, vidle, kosa, ostruhy, kalich nebo srdce. Díky těmto značkám bylo možno rozpoznat vlastníka zatoulaného dobytka. (KÉKI, 1984: 12-13).

Vrubované hůlky, které se ještě v 18. století užívaly v Anglii nebo dokonce v 19. století ve východoevropských zemích, jsou upamatovací prostředky. Na dřevěnou hůlku byly vyřezány vroubky, poté byla hůlka rozříznuta a každá zúčastněná strana dostala jednu

² *Kana* je název pro japonské sylabografické subsystémy *katakana* a *hiragana*, o kterých se obsáhleji zmíníme v kapitole „Čínské písmo základem jiných jazyků“.

polovinu. „Vrubovku si oblíbily i mimoevropské národy. Například v Číně byla po mnoha staletí nepostradatelná při uzavírání smluv. Svědectví o tom dodnes nalézáme v čínském písmu. Znak „kupní smlouva“ píše Číňané takto: 契. V tomto slovním znaku třikrát přeškrtnutá svislá čára znamená vrubovanou bambusovou tyč a sousední komponent nůž.“ (KÉKI, 1984: 14).

Zpravodajská hůl sloužila jako prostředek k vyhlášení války (Norsko), ke svolání mužů do zbraně (Maďarsko), k potvrzení oprávněnosti posla předat daný vzkaz (Austrálie); také mohla oznamovat pozvání na lov či jinou slavnost nebo rodinnou událost; nebo mohla být jednoduše pomůckou ke snadnějšímu zapamatování předávaného vzkazu. (KÉKI, 1984: 14-15).

Uzlové značky byly typické pro Čínu. O něco složitějšími uzlovými značkami jsou známí Inkové. Tyto značky sloužily jako upamatovací prostředky, přesněji, používalo se jich k číselným záznamům. Číňané uvazovali na šňůry upletené z rákosy a třtiny uzly, a tím zaznamenávali počty. Inkové měli jednu šňůru hlavní, na kterou navazovali další, vedlejší šňůrky. Důležitá byla také barva šňůry, jelikož se podle ní dalo poznat, o jaký předmět se vlastně jedná. (KÉKI, 1984: 15-16).

Jako další předstupeň písma si uvedeme **řetězce mušlí**. Tento způsob předávání informací je stále aktuální například na pobřeží Guinejského zálivu. U této formy „prapísma“ je ke správnému pochopení předávané informace důležitý nejen počet mušlí, ale také jejich umístění - například šest mušlí vyjadřuje vyznání lásky. I zde však může hrát roli barva; černá barva signalizuje nebezpečí, bílá naopak mír. Proto některé národy mušle uměle dobarvovaly, aby mohly sdělit potřebnou informaci. (KÉKI, 1984: 14-16).

Malby a piktogramy předešlou ke skutečnému písmu

Pravěké umění – **jeskynní kresby** – nám bylo neznámo až do objevení jeskynních maleb v průběhu 19. století. První takovouto objevenou jeskynní senzací byla proslulá Altamira v severním Španělsku. Tyto objevy dokazovaly existenci člověka před 20 000 – 25 000 lety. Badatelským světem však tyto kresby nebyly přijaty a byly považovány za padělky. Následovaly však další objevy ze Španělska, Francie, Uralu, Sibiře či Mongolska a ty silně připomínaly obrazy nalezené právě v Altamirě – badatelé museli přiznat svůj omyl a uznat věrohodnost již dříve nalezených maleb. Obzvláště krásným příkladem pravěkého umění je jeskyně Lascaux na jihu Francie. Je to zdárný příklad toho, že i lidé v době kamenné

uměli výborně kreslit. Tato jeskyně je někdy nazývána Sixtinskou kaplí pravěku. (KÉKI, 1984: 18).

Jeskynní malby nám dokazují, že již ve starší době kamenné měli lidé potřebu zapisovat, lépe řečeno zobrazovat, události z každodenního života. Tehdejší malby byly především vyobrazením zvířat jako například mamutů, medvědů, buvolů či divokých koní, ale vyskytovaly se i lidské postavy, zejména ženské. I malby se dočkaly nejprapodivnějších teorií vzniku. Jednou z nich byla například teorie o návštěvách mimozemských bytostí, které nám těmito malbami zanechávaly vzkazy a důkazy o jejich existenci a přítomnosti na naší planetě. Kresby se však ještě za písmo pokládat nedají. Sloužily sice ke komunikaci a nejspíš také k uchovávání a předávání informací, avšak každý si je vymýšlel libovolně. Neexistoval soubor pravidel či systém, který by určoval, jak se má daná věc zakreslit. Z tohoto hlediska byly malby omezeny místně jen pro malou skupinu osob. (KRUPA a GENZOR, 1989: 20).

Předěl mezi malbami a obrázkovým písmem nastal ve střední době kamenné, tedy mezi lety 9 000 a 5 000 př. n. l. Docházelo ke změnám ve vyobrazení kreseb - z převážně jednobarevných se stávaly kresby vícebarevné, ze statických maleb se stávaly malby znázorňující pohyb. Kresby začaly mít stylizovanou podobu a zobrazované předměty už byly zakresleny jen několika málo čarami. Tento přechod, kdy už není znázorněna skutečná podoba předmětu, ale jenom jakési prvky a znaky odkazující na daný předmět, se dá považovat za počátek obrázkového písma. Obrázkové písmo tedy zobrazuje konkrétní předměty, které však nejsou vázány na slovní zásobu jednoho určitého jazyka. (KRUPA a GENZOR, 1989: 21-22).

Postupem času docházelo k procesu schematizace těchto prvků. To znamená, že záznam prvků se musel ustálit nejdříve u malé skupiny osob a až později jej akceptovala větší skupina lidí. Postupně se tento systém rozšiřoval a zažíval i ve větších společnostech. Vývin tedy postupem času přinesl obrázkové písmo, neboli *piktografii*.

Podle některých badatelů není termín piktografie právě správný. Vznikla tak spousta jiných termínů: myšlenkové písmo, písmo představ, semaziografie, či obrázkové písmo. Termín piktografie odkazuje právě na obrázkový původ znaků. „Tieto termíny zdorazňujú skutočnosť, že piktografické písmo neodzrkadľuje formálnu stránku reči, teda akustickú reč, ale zachytáva iba obsahovú stránku rečových jednotiek najčastejšie na úrovni celých slovných komplexov, viet, ale i jednotlivých slov.“ (KRUPA a GENZOR, 1989: 22).

Piktogramy v procesu schematizace postupně ztrácely svou původní obrázkovou podobu. Nemůžeme je už tedy v tomto stadiu považovat jen za obrázky, jelikož se nesnaží v nás vyvolat umělecký dojem. Díky tomu se z piktogramů pomalu vytrácí jejich ikonický

charakter, což znamená, že z nich již nelze jednoznačně vyčíst jejich význam. Takovéto znaky se nazývají *lineární znaky*, a jelikož z nich už nevyčteme význam, musíme se je učit nazpaměť. „Ikonický charakter piktogramov vysvětľuje, prečo sa obrázkové písma rozličných, často až tisíce kilometru vzdálených národov v mnohom podobajú. Napríklad indiánska piktografia v mnohom pripomína piktografiu sibirských národností. Ide o podobnosť spontánnu, podmienenú podobným spôsobom života a životným prostredím.“ (KRUPA a GENZOR, 1989: 24). Piktogramy dodnes používají australské kmeny a také některé jiné národy, které si zachovaly stejný způsob života jako byl v době kamenné.

Alexandr Kondratov rozlišuje dva typy piktogramu. „Aj pradávne obrázkové texty sú jednoduššie, nemožno z nich vyčleniť kresby jako osobitú časť. Je to prvý typ piktogramov. Neskôr sa objavil nový typ, kde už došlo k akémusi "rozvrhnutiu" kresby (rozprávanie o nejakej udalosti sa reprodukuje v podobe „zaberou“, obrazov jednotlivých epizod).“ (KONDRATOV, 1981: 27). Díky piktografii jde zobrazit i dlouhé a složité příběhy. K zobrazení složitějších příběhů nebo i básní je však třeba abstraktních pojmů. V tom případě se piktogramy přeměnily na ideogramy.

Kromě znaků vyobrazujících konkrétní předměty, přišla tedy časem nutnost zavést i takové znaky, které budou znázorňovat abstraktní pojmy. Bylo třeba, aby znak nesl kromě primárního významu také význam podružný. Například dvě nohy vyjadřující *končetiny*, dostaly časem také význam *chůze*. (KÉKI, 1984: 21). Takovéto písmo je nazýváno písmem pojmovým neboli ideografií. A jednotlivé znaky označujeme jako **ideogramy**. Ideogram je tedy „akási prechodná forma medzi piktogramom, kresbou, ktorej rozumie každý, a znakom písma, ktorý má konkrétny význam a číta sa určitým spôsobom...“. (KONDRATOV, 1981: 30). Stejně jako piktogramy, nevyžadují ideogramy znalost jednoho jazyka, chápat je mohou příslušníci jakéhokoli národa hovořící jakoukoli řečí. (KÉKI, 1984: 21). Avšak u některých pojmů je nutná společenská konvence - obraz domu tak jednou může znamenat dům, chatrč, kůlnu, jindy zase palác nebo zámek.

Piktogramy a ideogramy jsou tedy vynikajícím prostředkem k zaznamenání jakéhokoli textu. Navíc nevznikají jazykové bariéry, jelikož piktogramy i ideogramy jsou jednoduše mezinárodní - ve skutečnosti se vlastně nečtou. Každý si je interpretuje dle svého, ve svém vlastním jazyce. Každý piktografický nebo ideografický text jde tedy pochopit, ale nejde přečíst. Neodpovídají mu totiž žádné jazykové prvky, jako hlásky nebo slabiky. Tím pádem jde jenom o obsah sdělený danými znaky či symboly, ale v žádném případě ne o zvukovou podobu tohoto sdělení. Každý člověk si ho přečte podle sebe. (KÉKI, 1984: 21).

Slovní a slabičné písmo

Přechod od piktogramů přes ideogramy až k opravdovému písmu trval mnoho století. Jelikož postupně zanikal ikonický charakter piktogramů a ideogramy měly abstraktní význam, bylo nutné si všechny tyto znaky pamatovat. Což bylo nejspíš důvodem, proč se takovéto systémy písma moc nerozšířily. Avšak vyjádřit abstraktní pojmy znaky není vůbec jednoduché. Lidé se snažili vymýšlet různé způsoby, jak zobrazovat tyto abstraktní pojmy. Uvedeme si tři:

Jedním způsobem bylo vymyslet pro každý pojem jeden znak. Toto je však v praxi velice komplikované, nejen z hlediska nápaditosti, ale také proto, že tak vznikalo obrovské množství znaků, které bylo téměř nemožné si zapamatovat. Druhý způsob byl založen na možnosti asociace mezi abstraktním a konkrétním pojmem. Například piktogram zobrazující *slunce* se postupně přenesl do ideografického významu *teplo* či *teplé počasí*. Stejně tak do této kategorie zapadá již dříve zmíněný příklad rozšíření významu u znaku *končetiny* na *chůze*. (KONDRATOV, 1981: 49-50).

Třetím způsobem bylo využití homonymie. Vyjádřit pomocí obrázků pojmy jako například *zlo*, *dobro*, *nenávisť*, *praxe*, *jednoduchý*, *složitý* apod. je obtížné, ne-li téměř nemožné. A tak se namísto abstraktního pojmu, pro který neexistoval piktografický záznam, zobrazil piktogram konkrétního pojmu, který měl stejnou výslovnost. (KRUPA a GENZOR, 1989: 27-28). Například Sumerové zapisovali slovo *šíp* stejně jako slovo *život*, protože obojí se vyslovovalo *ti*. Tento třetí způsob se ukázal jako velmi užitečný a také díky němu se podařilo oddělit dvě složky jazyka – významovou a zvukovou. Postupem času splynuly znaky piktografického i ideografického písma se slovními významy slov a také se zvukovou složkou. Znak byl tedy zastoupen určitým množstvím hlásek. Zde se už můžeme bavit o **slovním písmu**. (KONDRATOV, 1981: 50).

V této fázi již hlásky zastupovaly znaky a bylo tedy možné zapisovat i víceslabičná slova skládáním více znaků označujících jednoslabičná slova. Díky tomuto spojování několika znaků pro jednoslabičná slova za účelem vytvoření víceslabičného slova vzniklo **slabičné písmo**. (KÉKI, 1984: 22).

Rébusový princip

Slabičné písmo bylo založeno na principu rébusu. Protože každý pojem se v daném jazyce vyslovuje nějakým určitým slovem, je možné využít ideogramy nejenom po obsahové stránce, ale také po stránce zvukové - na principu rébusu. „Vtedy kombináciou podobných znakov – rébusov vieme v podstate zapísať ľubovoľné slovo jazyka. A to znamená prejsť k písmu v pravom zmysle tohto slova, k zápisu ľudskej reči pomocou grafických znakov.“ (KONDRATOV, 1981: 44). Rébusový princip funguje nejlépe v jazycích s vysokým výskytem homonymie. A jak už bylo řečeno, právě na homonymii je tento princip založen - jde o záměnu jedné jazykové jednotky za jinou, která je stejná po zvukové stránce, avšak odlišná co do významu. Rébusový princip byl dalším krokem při systematizaci písma. (KRUPA a GENZOR, 1989: 27). Abychom viděli, jak rébusový princip funguje, uvedeme si příklad v českém jazyce: slovo *století* se dá stejně dobře zapsat jako *100letí* nebo *zpět* zapíšeme taktéž jako *z5*. Modernějším příkladem z čínského jazyka může být například výraz, označující loučení. Anglické *bye-bye* se přejímá do čínštiny se stejnou výslovností, tedy *baibai*. Jelikož *bāi* zde označuje číslovku *osm* (pouze slangově v tomto případě, jinak je číslovka *osm* čínsky *bā*), můžeme tedy použít zápis *88* (*baibai*), pokud se chceme v čínštině rozloučit.

Hláskové písmo

Féničané a Řekové nesou hlavní podíl na vzniku hláskového písma. Féničané učinili první krok k hláskovému písmu již někdy mezi 13. a 14. stoletím př. n. l. Féničané používali k zápisu jen souhlásky. Hlavním nositelem slovního významu byl souhláskový kořen, který byl samohláskami pouze upřesňován - avšak jejich zápis nebyl nutný. Kdokoli četl takto zapsaný text, musel si jednoduše chybějící samohlásky podle významu sám doplnit. Z počátku nebyla použita žádná interpunkce ani mezery mezi slovy. Féničané psali zprava doleva. Později vkládali mezi slova malé čárky nebo tečky, aby tak slova oddělili. Nejstarší dochovaná písemná památka psaná fénickým písmem pochází asi z roku 1 000 př. n. l. a je to víko rakve krále *Achimara*. (KÉKI, 1984: 83-84).

Poslední krok k úplnému hláskovému písmu učinili Řekové. Podle pověsti bylo fénické písmo do Řecka přineseno *Kadmosem*, synem fénického krále. Řekové si jako zástupci indoevropského jazyka uvědomovali, že samohlásky jsou velmi důležité, jelikož mají

schopnost rozlišovat významy slov. Převzali 16 souhlásek fénické abecedy, ke kterým přidali samohlásky. Vytvořili tak řeckou abecedu, alfabetu. Dnes je nesporné, že původ alfabety musíme hledat právě ve fénickém písmu. Dokazuje to téměř shodné pořadí písmen v řecké a fénické abecedě. Dalším důkazem je orientace textu. Stejně jako Féníčané zapisovali i Řekové texty zprava doleva do řádků. Nejzásadnějším důkazem je však tvar osmi písmen, které byly nalezeny na nejstarším dochovaném řeckém nápisu. Tato písmena se naprosto shodují s osmi písmeny, které se objevily na nejstarší dochované památce fénického písma - na víku rakve. Vznikem hláskového písma v podstatě končí vývoj písma. Od této doby jsou písma pouze uzpůsobována konkrétním požadavkům konkrétní doby jednotlivých jazyků. (KÉKI, 1984: 97-99).

ČÍNSKÉ PÍSMO

ÚVODEM K ČÍNSKÉMU PÍSMU

Čínské písmo je z typologického hlediska logo-morfemografické, což znamená, že toto písmo využívá znaků k zapsání slov nebo morfémů; jeden takový znak přitom odpovídá jedné slabice. Čínských znaků se užívá k zápisu čínského jazyka již po staletí - ve skutečnosti drží Číňané prvenství v délce nepřetržitého užívání svého písma. Čínština je izolující jazyk, to znamená, že je jazykem bez časování i skloňování. Jednoduše zde neexistuje pro nás běžná gramatika obsahující pády, rody, čísla ani časy. Naopak však v čínštině existují čtyři tóny³, které dokáží přisoudit jednomu slovu několik významů. (KÉKI, 1984: 59-60). Bohužel my Evropané na toto nejsme přivyklí, tyto tóny nám zní téměř stejně, a nejsme tak schopni rozpoznat tónové odlišnosti.

Celkový počet čínských znaků podle největších čínských slovníků přesahuje 60 000. Je nutno podotknout, že většina těchto znaků je již zastaralá a dnes se už nepoužívá. Tento obrovský počet znaků a také jejich složitost jistě byly příčinou, že většina čínského obyvatelstva byla negramotná. Ještě před druhou světovou válkou bylo 90% Číňanů negramotných. V dnešní době je třeba znát alespoň 1 500 znaků, aby člověk nebyl považován za negramotného. Tři tisíce znaků postačí k četbě novin. Náročnější literatura jako jsou romány nebo snad politické statě, vyžadují znalost čtyř až pěti tisíc znaků. Lidé pohybující se ve vědeckém světě musí znát ještě více než pět tisíc znaků. (KÉKI, 1984: 60-61).

Během historického vývoje čínského znakového písma postupně docházelo ke změnám grafického stylu zápisu a také vznikalo mnoho variantních forem znaků. Ve vývoji znaků docházelo především k postupnému popírání piktografického původu a během staletí také k jejich dalšímu zjednodušování, formalizaci a schematizaci.

³ Čtyři tóny existující v čínštině a mající významotvornou platnost, jsou následující: První je vysoký rovný tón (například *mā* znamená *matka*), druhý je stoupavý tón (*má* znamená *konopí*), třetí tón je klesavo-stoupavý (*mǎ* znamená *kůň*) a čtvrtý tón je klesavý (*mà* znamená *nadávat*). Přesto čtyři tóny nezabraňují vzniku stejně znějících slov – *ma* v prvním tónu neznámá pouze *matka* 妈, ale také *otírat* 抹, nebo *vážka* 蚂.

Homofonie a homografie v čínštině

Avšak i přes existenci tónů v čínštině je počet slabik celkem omezený. A tak často dochází k **homofonii**, což je stav, při kterém má jedna jazyková jednotka hned několik významů najednou. Homofonii odstraňují Číňané vymyšlením nových znaků pro stejně znějící slova. (GENZOR a KRUPA, 1989: 280). A tak například *měi nádherný*, se píše jako 美, *měi každý* se zapíše znakem 每 a *měi hořčák* znakem 镁.

Homofonie není jedinou záludností čínštiny. Vyskytuje se zde také **homografie**, přičemž existují dva typy.

Prvním typem je stav, kdy se dvě slova mající odlišný význam, ale znějící stejně, zapisují jedním znakem. Například *shěng šetřit* a *shěng provincie* se zapíše stejným znakem 省.

U druhého typu homografie dochází k tomu, že dvě slova mající odlišný význam a rozdílnou výslovnost se zapisují stejným znakem. Například *cháng dlouhý* a *zhǎng vyrůst* se obojí zapisují stejným znakem 长.

První definice čínského písma západnímu světu

První, kdo dokázal západnímu světu předložit bližší definici čínských znaků, lépe řečeno on sám se pokládal za prvního, byl Portugalský dominikán Gaspar da Cruz, který popsal v 16. století čínské znakové písmo takto:

„Číňané nemají žádná ustálená písmena ve svém písmu, neboť vše zapisují pomocí znaků. A z těchto znaků skládají slova, pročež mají obrovské množství znaků, označující každou věc takovým způsobem, že toliko jeden znak značí "nebesa", jiný "zemi" a jiný "člověka", a tak je tomu dále se vším ostatním.“ (ZÁDRAPA, 2009: 18).

Zajímavě zní i jiná ukázka vědomostí o čínském písmu, tentokrát německého jezuita a polyhistora Athanasia Kirchera již ze 17. století. „A dále Číňané nemají písmena na způsob abecedy, jak je zvykem u některých národů, ani slova složená z písmen a slabik, nýbrž jednotlivé znaky odpovídají jednotlivým slovům (voces) a pojmům (nomina), takže potřebují tolik znaků, kolik je věcí, jež chtějí rozumově vyjádřit. ... Nepoužívají totiž ani skloňování, ani časování, neboť toto vše je, jak uvidíme o něco níže, obsaženo v oněch znacích samotných.“ (ZÁDRAPA, 2009: 19-20).

Šest základních kategorií čínských znaků a principy jejich tvoření

1. Zobrazující znaky: *xiàngxíngzì* 象形字

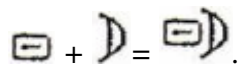
Znaky nalezené na věštebných destičkách, kovových nádobách či zvonech prokazují, že písmo tehdejší doby bylo už celkem vyspělé. Což je známkou předchozího, jistě dlouhého, vývoje. Některé znaky ještě připomínali svým tvarem předměty okolního světa, jako třeba *oko mù* , *slunce rì* , nebo *měsíc yuè* . Avšak čím dál více znaků již bylo přestylizováno a jen těžko se dalo určit k čemu znak odkazoval. Jelikož princip tvoření těchto znaků se s největší pravděpodobností nachází v piktogramech, které se snaží obrazově zachytit - zobrazit - nějaký pojem nebo sdělení, nazýváme tyto znaky zobrazující znaky. (VOCHALA, 1975: 11). Například znak *člověk rén* nebo *vozidlo chē* .

2. Ukazující znaky: *zhǐshìzì* 指事字

Slova, která nešla znázornit zobrazením, byla zapsána pomocí grafické symboliky. Do této kategorie spadají například znaky pro číslovky *jedna yī* 一, *dva èr* 二, *tři sān* 三. (VOCHALA, 1975: 12).

3. Naznačující znaky: *huìyìzì* 会意字

I tento typ znaků se objevoval již v nejranějších písemných památkách. Jde o složeninu dvou či několik znaků, které společně naznačují jiný význam. (VOCHALA, 1975: 12). Jako příklad si uvedeme složeninu *měsíce yuè* + *slunce rì* nesoucí význam *zářivý míng*

. + = .

4. Vypůjčené znaky: *jǐjièzì* 假借字

Často se také již existujícím znakům přidával nový význam. Využilo - "vypůjčilo" - se znaku, který označoval stejně či podobně znějící slovo. Zde se dostáváme k homofonii a homografii uvedené dříve. Docházelo tady k tomu, že slova homofonní se stávají také

homografními, což znamená, že jeden znak označoval dvě slova, která zněla stejně nebo skoro stejně. Například znak *huì* 会 znamená *vědět* nebo *schůze*. (VOCHALA, 1975: 12-13).

5. Ideofonografické znaky: *xíngshēngzì* 形声字

Aby bylo možno *vypůjčené znaky* lépe rozlišovat, byly k nim přidávány ještě znaky další - klasifikující. Znak se tedy skládal ze dvou složek.

První byl *klasifikátor* (případně *radikál*⁴, *významová složka* nebo také *determinativ*), čínsky *xíngpáng* 形旁, který svým významem zařadil dané slovo do určité kategorie. Druhou složkou bylo *fonetikum*, čínsky *shēngpáng* 声旁, které určovalo výslovnost znaku. Takto utvořené znaky se nazývají *ideofonografické znaky*. Díky nim mohl být omezován počet homografů. Tento způsob tvoření znaků se ukázal jako nejproduktivnější ze všech principů. Dnes až 90% všech znaků náleží této kategorii. (VOCHALA, 1975: 14). Jako příklad si uvedeme znaky složené ze stejného fonetika a odlišného radikálu s výslovností *fēng* v prvním tónu. *Včela fēng* 蜂, zde radikál *hmyz chóng* 虫 zařazuje fonetickou složku *fēng* do kategorie hmyzu; *horský štít fēng* 峰 pro změnu obsahuje radikál *hora shān* 山.

6. Transfigurované znaky: *zhuǎnzhùzì* 转注字

Jde o znaky vzniklé přeměnou nebo náhradou jedné složky znaku. Jako tradiční příklad uvádí Jaromír Vochala ve své knize *Úvod do čínského, japonského a korejského písma* znaky *starý lǎo* 老 a *zkoušet kǎo* 考. Dříve *kǎo* znamenalo *starý*, později *zesnulý otec*. Jelikož dříve staří lidé studovali - proto se význam tohoto slova postupem času změnil na *zkoušet, studovat*. Tato kategorie se tedy týká znaků, které vznikly malou úpravou jiných znaků, ale mezi těmito dvěma znaky - původním a vzniklým - existuje možnost odvození.

⁴ *Radikál* = čínsky *pu-šou* 部首, neoznačuje pouze klasifikátory, ale všeobecně funguje k označení všech významových složek, podle nichž jsou řazeny znaky ve slovnících. Dříve bylo radikálů až 540, v současnosti se jejich počet ustálil na čísle 214.

ČÍNSKÉ PÍSMO ZÁKLADEM JINÝCH JAZYKŮ

Čínské písmo sloužilo nejen k záznamu jazyka čínského, ale také k účelům vytvoření grafemických systémů jiných jazyků, než-li jen samotné čínštiny. Byly to především jazyky Východní Asie. Čínských znaků se používalo v korejštině, japonštině či vietnamštině.

KOREJŠTINA

Korejština je v dnešní době užívána jen ve dvou státech: v Severní Koreji neboli Korejské lidově demokratické republice a v Jižní Koreji. Ačkoli existuje velké množství domněnek tvrdících, že od prvopočátku měli Korejci své vlastní písmo, je přesto prvním dochovaným písmem používaným v Koreji čínské písmo. To je Korejci nazýváno *hanmun*. (KRUPA a GENZOR, 1989: 301).

Silný kulturní, politický a hospodářský vliv Číny na Koreu způsobil, že Korejci převzali čínské znakové písmo, spoustu čínských pojmů a tím později uznali psanou čínštinu za svůj vlastní psaný jazyk. Začátky používání čínského písma v Koreji se odhadují na přelom našeho letopočtu a užívali jej po mnoha staletí. Častá migrace obyvatel, vysílání čínských studentů do Koreji či převzetí konfucianismu a buddhismu, to vše přispělo k většímu rozšíření čínštiny jako psaného jazyka. (VOCHALA, 1975: 97). Čínské znakové písmo bylo nejpoužívanějším písmem k záznamu korejského jazyka až do konce 19. století. Čínštiny se užívalo k záznamům úředním i literárním, proto je dnes většina národního korejského písemnictví dochována v čínštině. (KRUPA a GENZOR, 1989: 301).

(Sino)korejská slova

Korejština je aglutinační jazyk a je pro ni tedy typické užívání velkého množství afixů a sufixů; a také hojné užívání částic či jiných pomocných sloves k vyjadřování gramatických funkcí a kategorií. Již zde předesíláme, že čínština, užívající k zápisu logografické písmo (hodící se pro izolující jazyk), byla pro korejštinu naprosto nevhodná. Korejšťina má navíc velmi složitý fonetický systém, který je zcela odlišný od čínštiny. Musel se však najít způsob, jak čínské znaky přizpůsobit korejskému jazyku. (KRUPA a GENZOR, 1989: 301).

Jelikož Čína ovlivnila Koreu v mnohém, stalo se tomu tak i ve slovní zásobě. Čínská slova obsažená v korejské slovní zásobě byla velmi četná, což přetrvává až do dnešní doby. Slovní zásoba korejštiny se tak dělí na *původní slova korejská* a na taková slova, jež byla převzata z čínštiny, *slova sinokorejská*. Původní korejská slova v dnešní korejské slovní zásobě převažují, jsou to především slova základní slovní zásoby, jako třeba slova pro přírodní jevy, názvy zvířat, rostlin, částí těla, barvy, náradí apod. Slova, která nesou gramatický význam patří také do kategorie původních korejských slov. Co se týče sinokorejských slov, ty tvoří významnou část korejské slovní zásoby⁵. Objevují se tendence zbavovat se slov čínského původu, která se v současnosti používají méně nebo jsou zastaralá a už se vůbec nepoužívají. (VOCHALA, 1975: 99).

Sinokorejská slova nejsou všechna stejná, ale mohou se dělit do několika kategorií. Prvním typem jsou sinokorejská slova odpovídající týmž slovům v čínštině. Druhou kategorií jsou slova, která jsou shodná jen s týmiž slovy ale v Japonsku. Dalším typem jsou slova vzniklá kombinací čínských znaků. Tomuto třetímu novému typu dali vzniknout Korejci sami v Koreji. Takovýchto slov je však malé množství. (VOCHALA, 1975: 100-101).

Důležité je však to, že ačkoli korejština užívala, a stále užívá, velké množství slov pocházejících z čínštiny, postupným vývojem se dostala na takovou úroveň, že se korejština stala naprosto samostatnou. Tím chceme vyjádřit skutečnost, že ačkoli korejština užívá původně cizích slov, jsou naprosto podřizována gramatické struktuře korejského jazyka a tím si tedy korejský jazyk uchovává svou nezávislost. (VOCHALA, 1975: 102).

Hanmun

Jen těžko lze zpětně dopátrat, kdy přesně se v Koreji začalo užívat čínského písma. Avšak podle několika nejstarších dochovaných památek se soudí, že rozmach čínského písma na korejském území začal někdy na přelomu 4. a 5. století n. l. Korejci však nepřebírali pouze znaky jako takové, ale přebírali celý systém psaného čínského písma. To znamená, že v Koreji byla užívána stejná psaná čínština jako v Číně samotné. Korejský výraz psanou čínštinu je *hanmun*. (VOCHALA, 1975: 103).

Tak jako se nadále vyvíjela a měnila čínština v Číně, měnila se i čínština v Koreji. Samotný *hanmun* procházel v Koreji vlastními vývojovými fázemi. *Hanmun* se stal

⁵ „O vysokém podílu sinokorejských výrazů svědčí i to, že např. v Malém slovníku korejského jazyka /Pchjongjang, 1956/, obsahujícím na 40 tisíc slov, tvoří slova čínského původu plných 50% /zatímco jiná cizí převzatá slova jen 1%/.“ (VOCHALA: 1975, 100).

neoddělitelnou součástí korejské historie. Právě v tomto písmu jsou dochovány nejstarší a nejdůležitější památky korejského písemnictví. Spousta literárních památek, ale také nejrozličnějších diplomatických dokumentů užívala ke svému zápisu *hanmun*. Vědomě je tak čínština v korejské historii uchovávána až do dnešních dnů. Mezi určitými vrstvami, které považovali *hanmun* za jediný čistý psaný jazyk, se udrželo jeho užívání až do 19. století. Byli to zejména členové vládnoucí třídy a literáti. *Hanmun* využíval tedy čínských znaků k zápisu a čtení korejských slov. Postupným vývojem se vytvořil nový systém, nazývaný *ridu*, o kterém se brzy zmíníme. Důvodem, proč *hanmun* postupně upadal a byl nahrazen novým systémem psaného jazyka, byla především jeho nesrozumitelnost. Texty psané tímto písmem byly pochopitelné, avšak jakmile byly čteny nahlas, stávaly se jen stěží srozumitelnými. V *hanmunu* nebyl uplatňován korejský slovosled a nebylo užíváno gramatických částí⁶ tak, jak je pro korejštinu nutné. Proto se do *hanmunu* postupně dostávaly prvky nově vznikajícího systému *ridu* a také se začala uplatňovat korejská syntaktická pravidla. (VOCHALA, 1975: 103-104).

Ridu systém

Jelikož jsou však čínština a korejšтина typologicky odlišné jazyky, nebyly vlastně čínské znaky pro záznam korejštiny zcela vhodné. Čínština je totiž izolující jazyk bez skloňování a časování, zatímco korejšтина je jazyk aglutinační a je pro něj typické velké množství předpon i přípon. Přesto však Korejci přejali čínské znaky pro záznam svého jazyka. Vývoj výše zmíněného *hanmunu*, neboli korejské varianty čínského psaného písma, vrcholil vytvořením nového systému záznamu psaného jazyka, který je nazýván *ridu* systém. Ten měl překlenout rozdíly mezi čínštinou a korejštinou. Tento systém se formoval jistě delší dobu, avšak jeho utvoření jako plnohodnotného systému se datuje do 7. století n.l. a připisuje se učenci *Solčchongovi*. (KRUPA a GENZOR, 1989: 301).

Ridu systém, neboli "úřednické čtení", je ve své podstatě termín pro zápis písma, který užívá čínských znaků pro zapsání korejského jazyka. Vznikl tedy zejména ze dvou důvodů. Bylo nutné užívat čínských znaků pro zápis korejských slov a číst čínské znaky takovým způsobem, aby byly čtený text na poslech srozumitelný a pochopitelný. *Ridu* měl tedy zavést korejský slovosled, užívání gramatických částí tam, kde je jich dle korejštiny třeba a celkově

⁶ Slovosled *hanmunu* se odlišoval zejména postavením větných členů ve větě. Zatímco v *hanmunu* bylo pořadí podmět-sloveso-předmět, v *ridu* bylo pořadí podmět-předmět-sloveso. Co se týče postavení gramatických částí ve větě, v *ridu* byly umísťovány za příslušné slovo, v *hanmunu* před něj.

zavést taková syntaktická pravidla, která pomohou porozumění čteného textu. (VOCHALA, 1975: 104).

Způsob zápisu *ridu* systémem byl velmi složitý. Záznam korejských slov se uskutečňoval pomocí čínských znaků - buďto na základě zvukové stránky znaku (zde se nebral zřetel na význam znaku) anebo na základě významu znaku (zde se nebrala v potaz čínská výslovnost daného znaku) a to tak, že se znak přeložil a četl se korejsky. Třetí možností zápisu korejských slov čínskými znaky byla kombinace obou předešlých způsobů. V tomto případě se použili dva znaky, kdy jeden se přeložil korejsky a naznačil tak význam; a druhý naznačil výslovnost nebo alespoň iniciálu korejského slova. Prvního typu se používalo zejména pro přepis vlastních korejských jmen či úřednických funkcí. Brzy se však používání systému rozšířilo a zaznamenávaly se jím další i delší slova, až nakonec došlo k přepisům celých vět. Jak už bylo zmíněno, dvěma důležitými prvky *ridu* systému jsou *slovosled ridu*, který se liší od čínského v pořadí slov ve větě, a *ridu-tcho*, což je záznam korejských předpon, přípon a koncovek za pomoci čínských znaků. (KRUPA a GENZOR, 1989: 301)

Ridu dělíme na tři typy: *počáteční ridu*, *ričchal* a *hjangčchal*. Za čtvrtý typ se dá považovat *kugjöl*, avšak ve skutečnosti je to vlastně pomocný prostředek. Ten usnadňuje a pomáhá při čtení psaného čínského jazyka *hanmunu*, do něhož se vkládají korejské sufixy.

Ridu počátečního období ukazuje systém v jeho úplných počátcích. Pozorujeme zde zejména pokusy o porušování čínského slovosledu a nahrazování jej slovosledem korejským. Jinak však stále sledujeme text převážně čínský jen s občasnými pokusy o vložení korejských elementů - což značí také první pokusy použití znaků *ridu – tcho*. Tato forma končí v 11. století a nastupuje *ričchal*. (VOCHALA, 1975: 106).

Ričchal je užíván až do 19. století a je považován za *úřednický styl* písma. Korejský slovosled zde byl už hojně používán a tak můžeme říct, že užívaný slovosled je již napůl čínský a napůl korejský. Používání výše zmíněných znaků *ridu – tcho* je zde už velmi časté. Užíván byl hlavně nižšími úředníky a písaři, kteří jím psali úřední listiny, směrnice, soudní zápisy či například korespondenci mezi úřady. Od třetího typu, *hjangčchal*, se liší zejména z lexikálního hlediska. Slovní zásoba zde totiž byla převážně čínská, tzn. že byly uplatňovány především sinokorejská slova. (VOCHALA, 1975: 106-107).

Kdežto u *hjangčchal* pozorujeme bohaté používání korejských slov. Tento třetí styl, který se překládá jako *styl domácí*, však neměl dlouhého trvání. Korejský slovosled zde byl použit již v plné míře. Tento způsob zápisu se užíval zhruba od 5. do 12 století. Pokusy o přepis korejské slovní zásoby do čínských znaků nebyly příliš úspěšné a tak brzy zanikl. (KRUPA a GENZOR, 1989: 302).

Výběr čínských znaků pro zápis korejského jazyka nebyl zpočátku nikterak systematizovaný, avšak časem došlo k jisté systematizaci. Pro jednu slabiku korejského jazyka byl vybrán jeden znak čínského znakového písma. Tím se ustálilo používání určité skupiny znaků k zápisu jednotlivých korejských slabik. Došlo tak i ke snížení počtu užívaných znaků. A tak se již dá mluvit o písemné soustavě, která byla ustálená a více méně jednotná. Takto měla tedy korejština nakročeno ke slabičnému písmu. Jenomže díky složitému systému fonetické stránky korejského jazyka bylo nakonec od tohoto stylu zápisu korejštiny upuštěno. (VOCHALA, 1975: 109-111)

Hlásková abeceda

Po staletích užívání čínských znaků se nakonec ukázalo, že bude přece jen nutno nastoupit jinou cestu. Jelikož čínské znaky, systém *ridu*, ani případný přechod ke slabičnému písmu korejštině nevyhovoval, bylo třeba přejít na jiný způsob zápisu korejského jazyka. Tím se stalo písmo hláskové.

Hláskové písmo bylo údajně vytvořeno v 15. století skupinou učenců za vlády krále *Ri*. O vzniku a vývoji tohoto písma máme jen málo památek a dokladů, proto je důležitým datem, kterým se můžeme řídit, rok 1443. Tohoto roku bylo totiž hláskové písmo schváleno královským dekretem k užívání. Termín *hunmindžong-um*⁷ tradičně označuje nově vzniklou korejskou abecedu. Ta byla oproti předchozímu systému *ridu* značně jednoduchá a logická. Po důkladném studiu jazyka korejského a písem jiných zemí, nakonec korejští učenci vypracovali abecedu a zavedli tak písmo, které bylo originální a je používáno v téměř stejné podobě až do dnešních dnů. (VOCHALA, 1975: 112-114).

Jak už bylo řečeno, písmo bylo jednoduché, logické i graficky snadno zapamatovatelné. Ke svému zápisu používá čárek, bodů a koleček. Nová abeceda obsahovala 28 písmen, které se mohly libovolně přemisťovat a zaměňovat. Unikátnost tohoto písma je v tom, že se jednotlivé symboly nepíší samostatně za sebou, ale jsou spojovány do dvou až čtyř slabik. Zprvu neexistovaly mezery mezi slovy, ale ani interpunkční znaménka. Až na konci 19. století se začalo užívat mezer mezi slovy a počátkem století následujícího byla zavedena interpunkce. Z čínštiny Korejci převzali způsob zápisu - psalo se svisle do sloupců, které se řadily zprava doleva. (VOCHALA, 1975: 113-119)

⁷ *Humindžong-um* v překladu znamená *Systém správných hlásek pro vzdělání lidu*. Dnes se v Korejské lidové demokratické republice používají termíny *kungmul* či *kukmun* (národní písmo). V Jižní Koreji se dnes užívá názvů *hangul* či *hankül* (národní písmo).

Avšak ani po vzniku vlastního korejského písma neustalo užívání čínštiny. Přestože korejské písmo vzniklo v 15. století, psaná čínština se dál užívala až do konce 19. století. Především jí bylo využíváno ve vysoké literatuře, jelikož intelektuály bylo čínské písmo považováno za vznešené. Důvod proč čínské znaky pomalu ztrácely na významu byl ten, že pro širší vrstvy obyvatelstva byl záznam korejštiny pomocí nového korejského písma o mnoho jednodušší. Vznik nového písma tak zapříčinil zvýšení kulturní úrovně nejširších vrstev obyvatelstva. Zejména v 17. století začalo být hojně užíváno nejen nižšími vrstvami obyvatel, ale postupně také spisovateli v krásné literatuře. Tak se díky novému písmu formuje i psaná korejština jako literární jazyk. Zhruba od 15. až do 19. století funguje nově vzniklá korejština paralelně se stále přetrvávajícími *hanmunem*, *ridu* a *humindžung-umem*⁸. Jelikož bylo čínských znaků používáno až do 19. století, mohla se korejská abeceda⁹ plně rozvinout až ve 20. století. (VOCHALA, 1975: 120-122).

JAPONŠTINA

Japonsko, jakožto ostrovní stát, mělo nejbližší k Číně a Koreji. Zahájení kontaktu mezi Čínou a Japonskem se odhaduje na 3. - 4. století, některé zdroje uvádějí dokonce i období před naším letopočtem. Čínský vliv na Japonsko byl velmi silný a zasahoval téměř do všech sfér japonského života. Kulturní vliv mohli tedy Japonci čerpat přímo z Číny nebo skrze Koreu. Jak jsme si již výše popsali, i Korea byla pod značným vlivem Číny. A tak se není co divit, že se čínský vliv promítl nejen co do korejského písma, ale i do vývoje japonského písma. (KRUPA a GENZOR, 1989: 296).

Podle pověsti nedonesli do Japonska čínské písmo Číňané, ale právě Korejci. Legenda říká, že písmo bylo do Japonska dovezeno roku 285 n.l. Domnělým korejským "hrdinou", který měl Japonsku poskytnout čínská díla *Hovory Konfuciovy* a *Učebnice tisíce znaků*, a tím zde začít šířit čínské písmo, měl být učenec *Wani*. Následné značné šíření čínského písma bylo zapříčiněno také spoustou korejských a čínských vzdělavců, kteří se do Japonska uchýlovali, ať už před válkou nebo jako studenti. (VOCHALA, 1975: 53).

Japonci, stejně jako Korejci, tedy přebrali systém čínského znakového písma. Narozdíl od Korejců, u nichž nakonec zvítězilo hláskové písmo, v Japonsku znakový typ písma přetrval až dodnes. I mezi těmito dvěma jazyky pozorujeme značné odlišnosti. Jak už bylo řečeno, čínština je jazyk izolační, tudíž nemá žádnou flexi. Ve stadiu, kdy japonština přebírala

⁸ Používaly se souběžně, jelikož každý byl užíván jinou skupinou lidí, pro zápis jiných textů.

⁹ Korejská abeceda v současnosti obsahuje 40 písmen.

čínské písmo, byla čínština ještě jazykem monosylabickým. Japonština tedy přebírala čínské písmo jakožto jazyk, u nějž jedno slovo odpovídalo jedné slabice a bylo zapsáno jedním znakem. (VOCHALA, 1975: 54). K vyjádření gramatických a syntaktických vztahů v čínštině sloužil slovosled a pomocná slova. Naproti tomu japonština je jazyk aglutinační, a stejně jako korejština má tedy tendence k přibírání afixů či sufixů. Může tak vytvářet další slovesné tvary. (KÉKI, 1984: 67). Navíc japonština obsahovala již ve starší fázi svého vývoje, na rozdíl od čínštiny, víceslabičná slova. Tyto odlišnosti se později ukázaly být hlavními činiteli při uzpůsobování čínského písma japonskému jazyku. (VOCHALA, 1975: 54).

Sinojaponské čtení čínských znaků

Čína měla na Japonsko opravdu silný vliv. V 6. století přijali Japonci buddhismus, což znamenalo ještě zesílení čínského vlivu, a to i co se písma týče. Čínština se totiž stala jazykem vzdělaných lidí. Až do 8. - 9. století probíhalo užívání čínských znaků bez jakékoli změny systému. Přetrvávala tendence ponechávat čínským znakům jejich výslovnost. To je důvod proč dnešní japonština obsahuje ohromné množství čínských slov. Znakům bylo zpočátku ponecháno jejich čínské znění zejména proto, že i z hlediska výslovnosti jsou oba jazyky velmi odlišné. Japonské slabiky měly pouze otevřený¹⁰ charakter a také tónový ráz byl rozdílný od čínštiny. Japonský přízvuk se naprosto lišil od tónů používaných v čínštině. Nebylo tedy možno zapisovat japonská slova čínskými znaky. Proto se přejímaly nejen znaky, ale i výslovnost. Ucelené přejímání (znaku i výslovnosti) se především uplatňovalo v dokumentech úředních. Můžeme tak směle prohlásit, že čínština byla kdysi úředním jazykem i písmem Japonska. (VOCHALA, 1975: 54-55).

Při četbě čínsky psaných textů se však časem do čínské výslovnosti přimíchávala japonská výslovnost. Čínské hlásky byly Japonci vyslovovány jinak a postupem času bylo čtení natolik jiné, že můžeme hovořit o *japonské výslovnosti čínských znaků*, neboli o *sinojaponském čtení*, japonsky *on*. Vznikla tak skupina slov, které nazýváme *sinojaponská slova*, japonsky *kango*. Sinojaponské čtení však mělo mezi jinými za následek i vynechávání čínských tónů, což zapříčinilo, že se mnoho slov stalo na poslech homonymních. Bylo tak velmi těžké porozumět sinojaponsky čtenému textu. (VOCHALA, 1975: 55-56, 63).

Existuje několik typů sinojaponského čtení. Nejstarší pochází již z 5. - 6. století a nazývá se *goon*. Ze 7. - 8. století pochází varianta sinojaponského čtení nazývaná *kan'on*.

¹⁰ Otevřené slabiky jsou samohlásky nebo souhlásky kombinované se samohláskami.

Výslovnost zde byla založena na výslovnosti hlavního města za dynastie *Tchang*, *Čchang-anu*. Poslední typ sinojaponského čtení má své počátky zhruba v 11. století a označuje se termínem *tóon*. Tento typ čtení má svůj původ v dialektu jihovýchodní Číny, oblasti *Wu*. (VOCHALA, 1975: 58-60).

Sinojaponská slova

Při "pojaponšťování" čínských slov, docházelo zejména ke změnám v oblasti fonetiky. Čínské tóny, rozlišující v čínštině význam slabik, byly v japonštině smazány. Tak došlo ke značné homonymitě, kterou museli Japonci brzy začít řešit. Přistoupili k řešení homonymity stejným způsobem jako Číňané. Aby homonymní slova nabyla přesnějšího významu, bylo spojováno několik sinojaponských znaků do jediného, které tedy neslo správnější význam. Tento způsob vytváření slov se ukázal jako velmi přínosný a tak se jej hojně využívalo. Na přelomu 19. a 20. století se dokonce role obrátily. Čínština přebrala z Japonštiny velké množství slov sinojaponského původu vytvořené tímto způsobem. Z hlediska čínštiny jde o to, že jsou to pro ni cizí slova přejatá v podobě znakové, nikoli zvukové. (VOCHALA, 1975: 63)

„Na druhé straně při přiřazování japonských čtení čínským znakům bylo každému významovému odstínu znaku ("kořene") přiřazeno příslušné japonské slovo. Má tedy čínský znak v principu v japonštině jedno nebo více sinojaponských "čtení" (*on*) s četnými významovými odstíny, která vytvářejí slova teprve ve spojení s jinými znaky (sinojaponskými čteními), a dále jedno, nebo častěji více, čtení japonských (*kun*), která vyjadřují jednotlivé významové odstíny znaku a jsou samostatnými slovy. Z toho pak plyne, že sinojaponská slova se píší tolika znaky, kolik mají sinojaponských slabik, kdežto japonská slova se píší jedním znakem, bez ohledu na počet slabik, který může být různý.“ (VOCHALA, 1975: 64).

Díky japonskému používání čínských znaků máme přístup ke starší soustavě čínského znakového písma. Je tomu tak, protože Japonci přebírali znaky čínského písma ve starším vývojovém stadiu a nové znaky zde nevznikaly. Naproti tomu v Číně nové znaky dále vznikaly; vývoj postupoval kupředu a starší znaky byly navíc aktualizovány. Výsledkem je existence dvou soustav znakového písma, které se značně překrývají - japonská a čínská. Japonština přebírala i jednotlivé grafické styly jako ucelené celky. Dala jim i své vlastní názvy¹¹. Další vývoj písma probíhal v obou zemích souběžně a to především díky blízkému

¹¹ Velké pečtní písmo - daiten, malé pečtní písmo - syôten, úřednické písmo - reisyô, vzorové písmo - kaisyô, běžné písmo - gyôsyô, kurzívní písmo - sôsyô.

styku obou zemí.(VOCHALA, 1975: 68). Dnes se usuzuje, „že Japonci píší znaky "měkčí" a "širší", či "rovnější" než Číňané.“ (VOCHALA, 1975: 69).

Japonské čtení

Jelikož sinojaponské čtení bylo velmi nesrozumitelné k poslechu, vyvinulo se později *japonské čtení čínských znaků*, japonsky *kun*. Týkalo se to čtení celých japonských slov, nejen slabik. Problém nastal ve chvíli, kdy se dostalo na čínská slova, která nemají v japonštině odpovídající ekvivalent. Tato slova tedy v japonštině zůstávala v sinojaponském čtení. Jindy se zase stávalo, že jedno slovo japonské odpovídalo kombinaci dvou a více čínských znaků. Tak se čínská sousloví četla jedním japonským slovem - tento způsob čtení se nazývá *atezi*. *Atezi* bylo používáno až do 20. století, kde bylo odstraněno teprve až reformou písma. Dalším problémem byl slovosled a vyjadřování nejrůznějších gramatických doplňků, které se objevovaly jen v japonštině a v čínštině neexistovaly (nebo byly vyjadřovány jiným způsobem). Při japonském čtení textu proto byly gramatické funkce znaků označovány pomocí kroužků či teček u příslušného znaku. Slovosled byl zase označován za pomoci číslic nebo háčků. (VOCHALA, 1975: 60-61).

Z důvodu japonské slovní zásoby, která byla o mnoho menší než čínská, docházelo k tomu, že velké množství čínských slov nemohlo být v japonštině uplatněno, protože nemělo žádné odpovídající japonské slovo. Japonci však tyto znaky přesto přebírali a to tím způsobem, že jim byla přiřazena japonská slova, která postihovala jen základní význam daného čínského znaku. Tím se v japonštině velmi rozšířila homografie, kde jedním znakem bylo zapisováno několik odlišných slov a naopak bylo jedno slovo zapisováno mnoha odlišnými znaky. (VOCHALA, 1975: 61-62).

Japonci však byli vynalézaví a kromě výše zmíněného způsobu vytváření nových znaků, si také vynalezli vlastní nové čínské znaky vytvořené v Japonsku. Na konci tohoto snažení vznikl soubor zhruba 80 "čínských" znaků, které však čínské nejsou, jelikož v čínštině se vůbec nevyskytují a nepoužívají. Tyto znaky se japonsky nazývají *kokuji*. Jiný způsob čtení, který se uplatňuje i dnes zejména u čtení vlastních jmen, se zakládal na přiřazení neobvyklých čtení k naprosto běžným znakům či naopak byly běžným slovům přiřazovány neobvyklé znaky. (VOCHALA, 1975: 97)

Japonská slabičná písmo

Jen občas se objevily pokusy o zápis japonských slov čínskými znaky. Jenomže potřeba číst čínské znaky japonsky vzrůstala. A tak se začal uplatňovat takový způsob zápisu japonských slov, při kterém se čínským znakům přiřazovala japonská slova. Tento způsob se japonsky jmenuje *kundoku*. Zde však japonština narazila na zmíněný problém odlišnosti jazyků. Po přiřazení japonských slov k čínským znakům nastávaly problémy v oblasti slovosledu. Pořadí slov v čínštině bylo odlišné od japonštiny. A tak se z počátku stávalo, že se ponechával čínský slovosled, ale text se četl ve slovosledu japonském. To však nebyl jediný problém. Další vyvstal při zápisu sufixů. Koncovky byly proto zapisovány znaky, které po zvukové stránce odpovídaly, nebo se velmi blížily, výslovnosti japonské koncovky. Tímto se japonština vydala na cestu k vytvoření slabičné abecedy. (KRUPA a GENZOR, 1989: 297-298).

Především potřeba záznamu vlastních jmen vedla Japonce k vytvoření takového systému záznamu japonského jazyka, který dovede konečně zaznamenat i japonská slova. Využili k tomu principu fonetického přepisu znaků, kdy se jednotlivé japonské slabiky přiřadily k čínským znakům, jejichž výslovnost byla japonské slabice co možná nejpodobnější. Stávalo se však, že byly vybrány i takové znaky, jejichž výslovnost se se slabikou shodovala pouze v iniciále. A tak byly vybírány i foneticky ne zcela odpovídající znaky. Vzniklo tak množství znaků používaných pouze k fonetickému záznamu japonských slov. Dělo se tak zejména kvůli velkému počtu koncovek, které tehdejší japonština používala. Potřeby poezie soubor „fonetických“ znaků ještě značně rozšířily. (VOCHALA, 1975: 70).

Manjógana

Zápis japonských koncovek čínskými znaky, které byly co do zvukové podoby nejvěrohodnější, dal vznik první slabičné abecedě známe jako *kana*. Použití této abecedy v japonské básnické sbírce *Manjósú*, dalo vzniknout zápisu, kterému říkáme **manjógana**¹², neboli *kana* v *Manjósú*. Nejprve bylo k zápisu jedné japonské slabiky užíváno více čínských znaků. Zejména koncovky byly tedy vypisovány foneticky příbuznými čínskými znaky, což

¹² „Slovo kana v tomto názvu je staženo ze slov *kari* a *na*, což znamená nepravé (vypůjčené) jméno, jako protiklad ke slovu *mana* "pravé jméno", jímž ve starším období byly nazývány znaky, použité podle jejich významu.“ (VOCHALA, 1975: 71).

Co se týče významu slova *kana*, můžeme ho považovat za ekvivalent k českému slovu *abeceda*.

zapříčinilo vznik rozsáhlého souboru znaků, sloužících pouze k fonetickému zápisu japonských slov. A tak se stávalo, že pro jednu slabiku existovalo i více než deset různých variant znaků. (VOCHALA, 1975: 71-72).

Manjógana byla velmi složité slabičné písmo a brzy bylo zapomenuto. Avšak řešila tehdy problém zápisu japonského jazyka čínskými znaky. Její vznik byl zásadní pro další vývoj japonského písma. Způsob zápisu *manjógany* se totiž stal základem nově vznikajících soustav japonského písma, které jsou v podstatě používány až dodnes. Mimo jiné byly znaky *manjógany* používány souběžně s dalšími slabičnými písmy - *hiragany* a *katakany*, a bylo ji využíváno i v umělecké oblasti. Znaky *manjógany* byly totiž často využity v kaligrafii. (VOCHALA, 1975: 72-74).

Hiragana

Dříve se k zápisu jedné japonské slabiky používalo několik variant znaků. To znamená, že pro jednu japonskou slabiku nebyl přiřazen natrvalo jeden čínský znak. *Manjógana* sice již pomalu redukovala počet variantních znaků při zápisu jedné slabiky, a také docházelo ke zjednodušování znaků. (KRUPA a GENZOR, 1989: 300). Avšak toto je proces zdlouhavý a k většímu pokroku došlo až později. A tak se ještě i v novém slabičném písmu setkáváme s variabilitou znaků, které znesnadňovaly čtení. Toto nové slabičné písmo je nazýváno **hiragana**. U ní došlo ke zúžení výběru znaků používaných *manjóganou*. Navíc znaky, jež se v tomto období objevovaly, se vyznačovaly dalším zjednodušováním. Byly to zjednodušené znaky kurzívního stylu. *Hiragana* neměla zpočátku abecedu v pravém slova smyslu. Nejspíše někdy v 11. století bylo ustáleno pořadí znaků na základě básně obsahující každou slabiku pouze jednou. Báseň sloužila ke snadnějšímu zapamatování pořadí jednotlivých slabik v abecedě. Vznikla tak abeceda zvaná *iroha*. (VOCHALA, 1975: 78).

U *hiragany* se stejně jako u čínského písma psaly slabiky do sloupců, které byly řazeny z pravé strany doleva. *Hiragana* byla považována za dekorativnější styl písma než *katakana*, o které se brzy zmíníme. (VOCHALA, 1975: 78). Znaky psané písmem *hiragana* byly měkčího a oblejšího charakteru. Protože zde byl pořad značný výskyt variabilních znaků, bylo písmo složité a těžko čitelné. S *hiraganou* se seznamují žáci základních škol hned v první třídě. Slouží k záznamu obtížných slov a gramatických koncovek. (KÉKI, 1984: 69). V této fázi šlo ještě pořád o čínské písmo, které však již bylo více méně přizpůsobené potřebám japonského jazyka.

Hiragana je tvořena 71 znaky. Obsahuje 5 samohlásek (a, e, i, o, u), 40 slabičných kmenů sestávajících z kombinace souhlásek s těmito pěti samohláskami (ka, se, mi, to, ru, aj.) a jedno koncové -n. Zvláštními znaménky jsou *nigori* a *maru*¹³. *Nigori* mění neznělé souhlásky na znělé (*su* se změnil na *zu*, *te* se změnil na *de*, aj.). *Maru* je poloviční „nigorizování“ (existuje jen u souhlásky *h*, kterou mění na *p*). *Nigori* a *maru* se do japonštiny dostaly nejspíše kolem 11. století a za vzor jim byly čínské tónové značky. Součtem samohlásek, kombinovaných slabičných kmenů, nigorizovaných souhlásek, polovičně nigorizovaných souhlásek a koncového -n se dostaneme na 71 znaků neboli písmen *hiragany*. (KÉKI, 1984: 68-69).

Katakana

V 9. století došlo k vytvoření dalšího slabičného písma, *katakany*. Stalo se tomu tak údajně v kláštorech za účasti buddhistických mnichů. Vyvíjelo se souběžně s *manjóganou* a používalo fonetického zápisu čínských znaků. (KRUPA a GENZOR, 1989: 300).

Kolem 10. století došlo ke značnému zjednodušení používaných znaků. Toto písmo vzniklo opět na základě čínského vzoru, tentokrát podle čínského stylu písma zvaného *úřední písmo*. Byly ustáleny základní tvary znaků pro jednotlivé slabiky japonského jazyka. Také vzhled znaků byl více méně z grafického hlediska vymezen - typické pro toto písmo byla zejména hranatost prvků; znaky byly širší, menší a byly psány poněkud "tvrdším" a "ostřejším" tahem. (VOCHALA, 1975: 75).

Systém zápisu písma *katakany* je naprosto totožný se systémem *hiragany*. Odlišují se pouze rozdílným vzhledem znaků u jednotlivých písmen, tzn. že se také skládá ze 71 znaků. Žáci základních škol jsou s *katakanou* poprvé seznamováni ve druhé třídě. Pomalu si také začínají osvojovat pojmové písmo, tedy čínské znaky. Ke změnám ve vzhledu znaků se přidalo ještě přejmutí 25 000 znaků čínského písma, ze kterých se natrvalo ustálilo asi 3 000 - 4 000 znaků. (KÉKI, 1984: 69-70). Po mnoha letech vývoje japonského písma se nakonec uchytil tento systém: čínské znaky byly použity pro zápis kořenů slov; gramatické morfémy byly zapisovány *hiraganou*. *Katakana* se používala především k zapsání cizích slov převzatých z jiných jazyků, vlastních jmen či citoslovcí. *Katakana* byla o poznání jednodušší než *hiragana*. Používalo se ji proto k psaní naučných textů a učebnic. Omezení počtu variabilních znaků a umožnění zápisu japonských slov umožnilo srozumitelnější čtení textů

¹³ Jaromír Vochala používá pojmy *nigoriten* či *dakuten* namísto *nigori* (naznačení znělosti) a místo názvu *maru* užívá pojem *handakuten* (čtení souhlásky *h* jako *p*).

psaných *katakanou*. Dnes se jí používá především k zápisu cizích slov, jak jsme již dříve zmínili, a k psaní úředních dokumentů či nejrůznějších vyhlášek. (VOCHALA, 1975: 75-77).

Reformy písma

Roku 1942 se objevil první pokus o reformu. Bylo nařízeno psaní znaků zprava doleva avšak vodorovně, ne ve sloupcích. Je to ovšem problém až do dnešních dnů, jelikož stará tradice ustavičně přetrvává a i v tisku se ještě stále můžeme setkat se znaky psanými do svislých sloupců. Až do roku 1958¹⁴ se museli studenti vysokých škol učit výše zmíněných 3 000 - 4 000 znaků. Tohoto roku se však vše změnilo. Stejně jako v Číně tak i v Japonsku se odehrála, i když jen částečná, reforma písma. Díky této reformě byl počet znaků výrazně snížen na počet 1 853¹⁵. (KÉKI, 1984: 69-70). Od reformy písma se také čím dál více objevují zjednodušené formy znaků. Při reformách v Číně docházelo také ke zjednodušování znaků, avšak zjednodušování v Japonsku a Číně bylo mnohdy odlišné.

Japonština i přes dlouhou cestu za slabičným písmem stále zapisuje svůj jazyk znakovým písmem. Jako důvod, proč se Japonci nechtějí vzdát svého znakového písma, se uvádí velký počet homonym, která se v japonštině objevují. Velké množství souzvučných slov je od sebe v japonštině rozlišováno právě znakovým zápisem. Znaký jsou tedy pomocníkem při dešifraci významu stejně znějících slov. (KRUPA a GENZOR, 1989: 300).

VIETNAMŠTINA

Dalším jazykem, který byl ovlivněn čínským písmem byla vietnamština. Vietnamci, ač národ patřící do Indočíny, nepodlehli vlivům indického písma, ale nechali se svést taji písma čínského. V jihovýchodní Asii bylo čínské písmo převzato pouze Vietnamci. To bylo ve Vietnamu zavedeno už kolem 2. století n. l. králem *Si-vu ó'ngem* a udrželo se ve Vietnamu do moderní doby. Na rozdíl od japonštiny a korejštiny, které byly čínštině z hlediska jazykové typologie vzdálené, byla vietnamština čínštině blíže. (KRUPA a GENZOR, 1989: 295).

¹⁴ Viktor Krupa a Jozef Genzor uvádějí rok 1949. O roce 1958 se zmiňuje Béla Kéki.

¹⁵ K tomu Béla Kéki dodává: „Kromě toho bylo povoleno užívat 26 „problematických“ a 600 „trpěných“ znaků, které jsou k zápisu zeměpisných jmen a příjmení nezbytné.“ (KÉKI, 1984: 70).

Systém chũ'nhô

Zhruba ve 13. - 14. století si začali Vietnamci čínské písmo více přizpůsobovat svým potřebám. Zavedli systém *chũ'nhô*, který fungoval tak, že se zaprvé čínskému znaku, který byl přejat z čínštiny do vietnamštiny a tvořil tak vydatnou část vietnamské slovní zásoby, přidala vietnamská výslovnost (například znak 打 se čte čínsky *dǎ*, ale vietnamsky *danh*. Avšak význam je stejný: *udeřit*). Zadruhé, čínskému znaku odpovídala vietnamská výslovnost, ale význam byl odlišný (například znak 行 se čte čínsky *háng* a vietnamsky taktéž *hang*, ale význam je odlišný. V jižní čínštině znamená *jít*, ale ve vietnamštině *pořádek*). Anebo za třetí, slova domácí se zapisovala buď podobně znějícími čínskými znaky anebo nově vytvořenými znaky vietnamskými. Vietnamci si tak v tuto dobu začali vytvářet své vlastní nové znaky, které byly většinou skládány z několika čínských znaků. (KRUPA a GENZOR, 1989: 295).

Nové vietnamské znaky byly utvářeny na stejných principech jako čínské znaky. Nejčastěji užívaným principem bylo tvoření znaků ideofonografických. Znaky byly tvořeny spojením radikálu, který klasifikoval význam znaku a zařadil jej tak do určité významové kategorie; a z fonetika, které naznačovalo zvukovou stránku, tedy výslovnost znaku. (VOCHALA, 1975: 29-30).

Obou typů znaků, tedy čínských i nově utvořených vietnamských, se užívalo až do druhé poloviny 19. století. Některé vrstvy obyvatel si udržely psaní znaků až do konce druhé světové války. (VOCHALA, 1975: 29-30). Avšak u vietnamštiny můžeme pozorovat zdárný přechod od zápisu písma znaky k zápisu latinkou. První pokusy o zápis vietnamštiny latinkou se objevily už v 17. století a byly úspěšné. (KRUPA a GENZOR, 1989: 295). Každá slabika vietnamského písma se zapisuje odděleně a není tak možno rozlišit jednoslabičná slova od víceslabičných. Latinizované písmo užívané pro zápis vietnamštiny bylo oficiálně schváleno na počátku 20. století a pod názvem *chu quoc ngu*, neboli *písmo mateřského jazyka*, se stalo hlavní zbraní v boji proti negramotnosti ve Vietnamu. (KÉKI, 1984: 65).

PÍSMO NEČÍNSKÝCH NÁRODNOSTÍ

Čína je stát s obrovskou zeměpisnou rozlohou. V tomto státě nežijí pouze praví Číňané národnosti *Hàn*, ale také spousta nečínských národností, které sice netvoří velké procento obyvatelstva Číny, ale některé z nich obývají vcelku velká území v severní i v jižní Číně.

Tyto národnosti byly samozřejmě velmi ovlivněny čínskou kulturou a spoustu zvyklostí a tradic přebírali od Číňanů. U písma tomu nebylo jinak. Nečínské národnosti si utvářely vlastní písemné soustavy, které však měly základ v čínském znakovém písmu.

Lololské písmo

Lololské písmo je písmo, které užívají Lolové obývající jihozápadní část Číny. Toto písmo bylo objeveno v 19. století. O vzniku a původu tohoto písma se ví velmi málo. Jeden z badatelů sestavil soubor 425 znaků, které podle něj Lolové užívají. Jiný badatel však prohlásil, že Lolové používají několik forem nářečí, které jsou navzájem velmi odlišné. Podařilo se mu shromáždit více než jeden tisíc znaků, které podle něj tento národ používá. Odlišoval se i způsob zápisu, jelikož jeden lololský kmen zapisoval znaky vodorovně, jiný do sloupců. Nevíme ani, jak je toto písmo staré. Víme jen, že legenda vypráví o nějakém vynálezci *Avim*, který údajně toto písmo vynalezl. Nejstarší dochovaná písemná památka pochází ze 14. století. (KRUPA a GENZOR, 1989: 292).

Písmo Mosů

Mosové jsou dalším národem vyskytujícím se a žijícím v jihozápadní Číně. I jejich písmo zůstalo světu dlouho skryto. Bylo objeveno teprve v polovině 19. století. Písmo je velmi prosté. Zaznamenává pouze hlavní a důležité údaje. Vyhýbá se všem nepotřebným a přebytečným slovům. Tento telegrafní styl zápisu můžeme považovat spíše za mnemotechnickou pomůcku. Ani o tomto písmu toho příliš mnoho nevíme. V současné době píší Mosové čínským nebo tibetským písmem. (KRUPA a GENZOR, 1989: 293).

Tangutské písmo

Tangutské písmo bylo velmi podobné čínskému písmu, ale znaky byly o mnoho složitější. První dochovaná památka tohoto písma pochází z roku 735 a je to nápis na náhrobní desce. Po dlouhá léta bylo téměř nemožné rozluštit tangutské písmo. V době, ze které pochází náhrobní nápis, dostali učenci v tangutské říši za úkol vytvořit vlastní písmo. To bylo právě písmo, jež mělo za základ čínské znakové písmo, avšak bylo mnohem náročnější z hlediska zapamatovatelnosti. Co do počtu tahů jednotlivých znaků byly velmi těžké - většina znaků sestávala až z dvaceti tahů. Toto písmo je považováno za nejtěžkopádnější písmo světa, které bylo navíc naprosto nevhodné pro tangutský fonetický systém. (KRUPA a GENZOR, 1989: 294).

Kitanské písmo

Po založení kitanské říše v severní Číně na počátku 10. století n.l., vytvořil si tento národ vlastní písennou soustavu. Ta se nezakládala na převzetí čínského písma, jelikož neodpovídalo jejich typu jazyka. Podle čínských pramenů si vytvořili nejdříve **velké kitanské písmo** a pár let nato **malé kitanské písmo**. (KRUPA a GENZOR, 1989: 294-295).

Džurčenské písmo

Po pádu říše bylo však Velké kitanské písmo převzato jejich přemožiteli, Džurčeny, kteří písmo poupravili a zjednodušili. **Džurčenské písmo** obsahovalo jen málo ideogramů a grafický záznam znaků, které písmo užívá, je velmi podobný čínskému písmu. Nejen jejich vnější podoba, ale také směr zápisu písma, odpovídá čínskému zápisu znakového písma. Dá se tedy předpokládat, že vývoj tohoto písma byl ovlivněn čínským písmem. (KRUPA a GENZOR, 1989: 295).

HISTORICKÝ VÝVOJ ČÍNSKÝCH ZNAKŮ

STARÁ ČÍNŠTINA

Jak už bylo řečeno dříve, vývoj čínského jazyka byl velmi dlouhý. Můžeme sledovat téměř tři tisíce let trvající proces. Během tohoto vývoje došlo k mnoha změnám, které ovlivnily konečnou podobu písma tak, jak jej známe dnes. **Stará čínština**¹⁶, čínsky *shànggǔ shíqīde Hànyǔ* 上古时期的汉语, je termín označující období od poloviny 2. tisíciletí př. n. l. až po 3. – 4. století n.l. Pro starou čínštinu je z lexikálního pohledu typická především jednoslabičnost slov. Jednotlivé slabiky se skládaly z iniciál¹⁷ a finál¹⁸. V tomto nejstarším období je uváděno zhruba 30 iniciál a více než 200 finál. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 13).

Z hlediska gramatického je důležité si uvědomit, že čínština je jazyk izolující, a tudíž se v něm neuskutečňuje skloňování ani časování. Ke správnému pochopení významu sdělení je proto velmi důležitý pořádek slov ve větě. K větnému pořádku bylo zapotřebí přidat ještě takové znaky, které dokreslovaly gramatické významy znaků. Znaky s pouhou gramatickou funkcí jsou označovány v *Úvodu do studia hovorové čínštiny* jako tzv. *prázdná slova* *xūzì* 虚字, a bylo jich velmi mnoho. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 13-14)

Fonetická stránka je poněkud složitější a v podstatě během celého vývoje čínského písma je velmi záludnou oblastí. Jelikož při zápisu slov jsou používány čínské znaky, bylo a je těžké určit, jak asi slova zněla. Znaky fonetické znění zachycují jen velmi málo. Stará výslovnost tak byla jen zhruba odhalena - stále zůstává mnoho otazníků nad skutečnou výslovností dávné čínštiny. K poznání alespoň částečné pravdy o fonetické stránce starých čínských znaků přispěla především *Kniha písní*, která obsahuje nejstarší čínské básně. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 12)

¹⁶ Toto dělení vývojových fází čínštiny zavedl profesor *Wáng Lì*, jak uvádí Oldřich Švarný a David Uher v knize *Úvod do studia hovorové čínštiny*. Další vývojová stadia, která uvádí kromě staré čínštiny jsou: střední čínština, nová čínština a současná čínština. Vzhledem k celkovému zařazení vývojových stupňů čínského písma, budeme se držet tohoto schématu.

¹⁷ Iniciála je souhláska, kterou slabika začíná.

¹⁸ Finála je zbytek slabiky následující po iniciále.

NEJSTARŠÍ PAMÁTKY ČÍNSKÉHO ZNAKOVÉHO PÍSMÁ

Nyní se přeneseme od domněnek a teorií k jasně doloženým nejstarším památkám čínského znakového písma. Na začátek je nutno podotknout, že archeologický výzkum Číny není zdaleka u konce, a tak je možné, že se dříve nebo později dozvíme nové informace o historii jak čínského národa, tak i jeho písma. Stále totiž není vyloučeno, že mohou být v budoucnosti nalezeny ještě starší památky čínského znakového písma než ty doposud nalezené.

Čínské znaky za vlády dynastie Shāng

Zvířecí lopatky a želví krunýře

Roku 1899 došlo k převratnému objevu v severní části provincie *Hénán*. Byly zde objeveny tisícovky, přesněji více než 150 000 úlomků zvířecích lopatek¹⁹ a želvích krunýřů²⁰, čínsky *jī āg ŭwén*, 甲骨文. Tyto na sobě nesly staré čínské nápisy. Předpokládá se, že pocházejí z doby vlády dynastie *Shāng* 商, 1766 – 1122 př. n. l.²¹ Tato data se u různých autorů odlišují, avšak důležitý je fakt, že historie čínských znaků má dle těchto nálezů počátek ve 13. století př. n. l. Tyto nápisy a znaky pocházející právě ze 13. století př. n. l. jsou už poměrně vyspělé a dá se tedy předpokládat, že museli již nějakou dobu existovat a vyvíjet se. (VOCHALA, 1975: 10-11).

Obyvatelé provincie *Hénán* netušili, že se jedná o vzácné nálezy, a tak tyto krunýře a zvířecí lopatky prodávali do lékáren pod názvem „dračí kosti“, čínsky *lónggǔ*, 龙骨. Považovali je totiž za lék proti mnoha nemocem. O nalezení věštebných destiček se zasloužil filolog *Wáng Yìróng* 王懿荣, odborník na nápisy na bronzových nádobách. K objevení těchto věštebných destiček se vztahuje několik historek.. Jedna z nich říká, že *Wáng Yìróng* při

¹⁹ Používaly se lopatky beraní, volské, prasečí nebo jelení. Za dynastie *Shāng* byly nejpoužívanější kosti býků a vodních buvolů.

²⁰ Želví krunýře pocházely zejména ze tří druhů sladkovodních želv, jednalo se především o tyto druhy - želva čínská, želva trojkýlná a želva Cantorova. Používala se břišní část krunýřů, jelikož měla lepší tvar a byla snadněji opracovatelná – obvykle se zpracovávala do tvaru rovnoramenného trojúhelníku.

²¹ Toto datování se různí u jednotlivých autorů. Autoři Oldřich Švarný a David Uher se ve své publikaci *Úvod do studia hovorové čínštiny* zmiňují o datech 1766 – 1122 př.n.l. Jaromír Vochala v knize *Úvod do čínského, japonského a korejského písma* zařazuje používání věštebných kostí do pozdního období dynastie *Shāng*, tedy mezi léta 1401 – 1122 př. n. l. Oproti tomu Lukáš Zádrapa v publikaci *Čínské písmo* vkládá pozdní období dynastie *Shāng* do let 1600 – 1050 př. n. l.

pobytu v Pekingu onemocněl a pekingský lékař mu předepsal kromě jiných léků také prášek z „dračích kostí“. Kosti mu donesl sluha, avšak nestihl je rozemlít na prášek a proto je donesl vcelku. Když je Wáng uviděl, všiml si znaků značně připomínajících znaky z bronzových nádob, které byly na kostech vyryty. (ZÁDRAPA, 2009: 105).

Později se zjistilo, že krunýře a lopatky sloužily k věšebním účelům. Z obsahu věšeb se dozvídáme, že věštit si nechávali zejména samotní panovníci, a tak se většina věšeb týkala jak zdravotního stavu vládce, tak i státních otázek. Panovníci neučinili takměř žádný zásadní krok, pokud tomuto rozhodnutí nepředcházela věštba a tím tedy porada s předky. Tím se ukazuje, že věšebné nápisy mají souvislost s čínským kultem předků. Správný chod společnosti a legitimace vládců za dynastie *Shāng* byly zajištěny zejména pomocí obětí darovaných předkům a komunikace s předky. Právě věštění bylo jedním způsobem komunikace s předky. A tak se lidé tázali svých předků na správné počínání, rady a názory; ale především na obětování, tzn. kterému duchovi se mělo obětovat, a důležité bylo také množství, typ i způsob oběti. Často se také objevovaly otázky týkající se počasí, což není jistě překvapující. Nejednalo se však pouze o to, zda bude pršet či bude sucho - jestli /ne/bude úrodný rok. Příčina, která vedla panovníky k věštění o počasí byla zřejmě jiná. Zajímali se spíše o to, zda bude vhodné počasí na lov. Ohledně lovu či rybolovu zajímali se ve věštbách o počty a druhy ulovené zvěře. Jedním z dalších významných témat věštění byly válečné výpravy a vojenské zásahy. Tyto všechny důvody konání věšeb byly nejspíš příčinou, proč se dochovalo takové množství lopatek a krunýřů s věšebními nápisy. (ZÁDRAPA, 2009: 104-109).

Nápisy na destičkách byly vcelku schematizované. Skládaly se ze čtyř částí²² – záhlaví, výzva, věštba a ověření. Do kosti byla nejprve vryta otázka. Poté se lopatka nebo krunýř z druhé strany opaloval žhavou paličkou²³ dokud destička nepopraskala. Podle prasklin, které vznikly na kosti, se poté věstec snažil rozluštit odpověď na otázku vyrytou na přední straně věšebné destičky. Po věštbě byla odpověď taktéž zaznamenána na destičku a ta byla na závěr celého rituálu „pohřbena“ do posvátné země. (ZÁDRAPA, 2009: 112).

Celkem se na destičkách našlo přes 2 500 znaků²⁴, z nichž asi tisíc se doposud podařilo rozluštit. Jasně se jednalo o jednu z nejranějších forem čínského písma. Také se

²² Záhlaví obsahovalo den, na který se věštilo a jméno věstce; výzva znamenala otázku, kvůli které se věštilo; věštba samotná byla odpovědí média na otázku; a ověření potvrzovalo správnost věštby. Ověření se však na kostech objevuje zřídka. (ZÁDRAPA, 2009: 112).

²³ Není zcela jasné čím a jak se destičky zahřívaly. Jednou možností byly právě zmíněné žhavé paličky nebo jiné špičaté kovové předměty. Jiným způsobem mohlo být zahřívání destiček pomocí rodmýchávání žhavých uhlíků.

²⁴ Lukáš Zádrapa v knize *Čínské písmo* uvádí 4 600 znaků. Alexandr Kondratov ve své knize *Kniha o písme* zmiňuje dokonce přesnější počet 4 672 znaků.

často stávalo, že pro jedno slovo existovalo hned několik znaků. Protože systém písma nebyl ještě zcela zažitý a schematizovaný, tvůrci znaků se nechali inspirovat vlastními podněty. A tak se stávalo, že jeden znak měl i desítky různých variant zápisu. U znaků na destičkách je patrný dřívější vývoj, který dovedl čínské písmo již v této době do poměrně rozvinutého stadia. Tato písemná soustava plně sloužila potřebám své doby. Nejedná se už o piktogramy, tedy obrázkové písmo, ale o systém písma v podstatě totožný s dnešním. Znakys vyskytující se na destičkách zatím ještě nemají ustálenou velikost a formu. (VOCHALA, 1975: 10-11).

Byly zde obsaženy znaky většiny kategorií, které jsme si dříve uvedli. Pouze znaky ideofonografického typu, které budou později převažovat nad ostatními kategoriemi znaků, jsou zde zatím málo četné. Uvedme si několik příkladů těchto archaických znaků v porovnání s jejich dnešní podobou:

Kráva <i>niú</i> :	dnešní znak: 牛	znak uváděný na věšebných destičkách:	
Člověk <i>rén</i> :	dnešní znak: 人, 亼	znak uváděný na věšebných destičkách:	
Ovce <i>yáng</i> :	dnešní znak: 羊	znak uváděný na věšebných destičkách:	
Jelen <i>lù</i> :	dnešní znak: 鹿	znak uváděný na věšebných destičkách:	

Tyto znaky jsou archaické a u některých z nich ještě stále můžeme pozorovat jejich piktografický původ. Díky tomu, že některé znaky v této době ještě nesly známky svého piktografického původu, mohly být badateli lépe rozpoznány. Avšak s vývojem znaků se tato podobnost více a více ztrácela a znaky bez piktografické podobnosti tak bylo těžší identifikovat. Oproti tomu u znaků, které obsahovaly významovou a fonetickou složku, neměl obrázkový původ znaků žádnou hodnotu. Poněvadž vnější podoba znaku naprosto nesouvisí s jeho funkcí. Považujeme také za nutné podotknout, že tvar znaků na zvířecích lopatkách či želvích krunýřích, byl velmi ovlivněn tvrdostí těchto materiálů. Bylo těžké vyrývat do kostí znaky ostrými předměty. Z tohoto důvodu jsou znaky hranaté a někdy mohou působit poněkud neohrabaným dojmem. Díky obtížnosti zápisu znaků na kosti se také stávalo, že byly znaky zjednodušovány. Toto je první důkaz, že materiál a psací pomůcky v průběhu

historického vývoje znaků často zapříčiňovaly změny vzhledu čínských znaků. (VOCHALA, 1975: 16-17).

Čínské znaky za vlády dynastie Západní Zhōu

Bronzové předměty

Nejstarší dochované znaky čínského písma však nenacházíme jen na zvířecích lopatkách a želvích krunýřích. Z období druhého a prvního tisíciletí př. n. l. pochází nápisy na bronzích a grafický styl tohoto písma se nazývá *jīnwén* 金文 nebo také *zhōngdǐngwén* 钟鼎文. Stejně jako výše zmíněné věštebné destičky, mají nápisy na bronzích velký význam a to z hlediska studia znaků a jejich vývoje. Byly to především bronzové nádoby²⁵, ale také jiné předměty jako třeba zvony. Bronzové nádoby se objevily, stejně jako věštebné destičky, již za dynastie *Shāng*. Avšak v této době nesly jen málo znaků, obvykle jeden či dva, týkající se nejčastěji jmen majitelů. (ZÁDRAPA, 2009: 120-121).

Po pádu dynastie *Shāng* (zhruba v polovině 11. století př. n. l.) se v Číně dostala k moci dynastie *Zhōu* 周. Období známé jako vláda dynastie *Západní Zhōu*, čínsky *Xī Zhōu* 西周, tedy asi 11. – 8. století př.n.l., bylo velmi bohaté právě na výrobu bronzových nádob. Ani v této době neustalo používání věštebných destiček, avšak bronzové nádoby se staly mnohem populárnější a v počtech o mnoho předčily věštebné destičky. Bronzové předměty z období *Západních Zhōu* obsahují mnohem zajímavější a obsáhlejší nápisy²⁶ než bronzové předměty předchozího období. Stejně jako krunýře a lopatky byly i bronzové nádoby určeny k vykonávání obřadů pouze těm nejbohatším. Vyplyvá to nejen z obsahu nápisů, ale také z faktu, že odlévání bronzových nádob bylo velmi nákladné a prostí lidé si jej jednoduše nemohli dovolit. (ZÁDRAPA, 2009: 121-122).

Nápisy se z velké části dotýkaly kultu předků. Vzkazy zahrnovaly především úspěchy současné generace, aby předci byli spraveni o jejich zdárném počínání na světě. Nesloužily však pouze předkům, ale naopak bývaly adresovány i budoucím generacím, které tak měly mít doklady o úspěších svých otců a dědů. Témat vyskytujících se na bronzích nebylo mnoho. Kromě záležitostí týkajících se kultu předků a vzkazů jim určených, nejčastějšími tématy byly

²⁵ Bronzové nádoby se rozdělují do několika typů a podtypů. Čtyřmi základními typy nádob jsou nádoby na přípravu jídla, na jeho podívání, nádoby na alkohol a nádoby na vodu.

²⁶ Některé bronzové předměty obsahují dokonce i rýmované texty.

vojenské záležitosti nebo nejružnější dvorní obřady a slavnosti. A tak se dovídáme spoustu informací o dvoru dynastie *Zhōu* a jiných událostech, které se v té době v severní Číně odehrávaly. Jsou tedy velmi významné také z dějepiseckého hlediska. Nápisy byly umisťovány zejména na špatně viditelných místech. Bylo to tak nejspíše proto, že vzkazy byly určeny pouze předkům či jiným duchům. Bylo by proto nevíтанé, aby si nápisy přečetl kdokoli jiný. Bývaly proto vryty do vnitřní části nádoby nebo do spodní strany víka nádoby. (ZÁDRAPA, 2009: 121-122).

Objevy bronzových nádob byly v průběhu čínské historie málo časté. Každý takovýto nález byl považován za zázračné znamení. První hojnější nálezy nápisů na bronzích se týkaly zejména období vlády dynastie *Sòng* 宋 (960 – 1127). Během pár let se ze zázračného znamení stal obchodní artikl, který byl podporován velkými sběratelskými vášněmi. Tím se jeho cena závratně zvedala, což zapříčinilo honbu za bronzovými předměty a docházelo tak i k rabování a vykrádání starodávných hrobek v Číně. Díky takovému zájmu se v Číně začala rozvíjet nová disciplína nazývaná *Nauka o kovu a kameni*, čínsky *jīnshíxué* 金石学, která se zabývá nápisem právě na kovu a kameni. Nejvíce bronzových nádob bylo nalezeno v 70. letech 20. století. Celkem se počet doposud nalezených nádob vyšplhal na číslo přesahující 6 000 kusů. (ZÁDRAPA, 2009: 122-123).

Písmo na bronzových nádobách nebylo vždy vyrýváno. Zejména v pozdějších dobách byly znaky a celé nápis vytvářeny už při lití. K odlévání bronzových nádob se používala technika spojených keramických dílů. Tento postup je poněkud komplikovaný, co je však důležité je to, že pomocí této techniky se podařilo zaznamenat do nádob potřebné nápisy již při samotném postupu lití a nebylo proto nutné je později vyrývat. Toto mělo také značný vliv na tvar znaků. Od znaků na věštebných destičkách se lišily v několika ohledech, celkově však mezi nimi nebyly přílišné rozdíly. (ZÁDRAPA, 2009: 124-125).

Znaky již nebyly tak hranaté, ale objevovaly se lomené a zaoblené tahy, které byly také zdobnější a bohatší. Na rozdíl od tenkých čar na věštebných destičkách, vyskytují se na bronzových nádobách čáry o poznání tlustší (pouze v případech, kdy byly znaky vyrývány do bronz, zůstávaly čáry stejně jako na destičkách tenčí). Jelikož způsob zaznamenávání znaků byl jednodušší než při rytí, dařilo se také zachovávat pravidelnější rozměry. Text byl ustáleně orientován – znaky se psaly odshora dolů do sloupců. Jednotlivé sloupce se potom pravidelně řadily zprava doleva. (VOCHALA, 1975: 18-19).

Charakteristickým znakem, pokud jde o vnitřní stavbu, je pro tuto fázi vývoje písma velmi rozšířené užívání fonetických výpůjček. Fonetický způsob zápisu písma bývá občas

označován jako počátek přechodu ke slabičnému nebo alespoň smíšeného typu písma. Tato tendence objemného užívání fonetických výpůjček by nejspíše pokračovala dál, nebýt reformy dynastie *Hàn* 汉, které učinily těmto tendencím přítrž. Fonetickým zápisem, jehož se nejvíce využívalo, byla výpůjčka. Její používání začalo právě u nápisů na bronzových předmětech. (ZÁDRAPA, 2009: 126-128).

O mnoho více rozšířené však byly výpůjčky v období Válčicích států a za raných *Hanů*. Oproti původnímu využívání fonetických výpůjček²⁷, docházelo v době nápisů na bronz a období Válčicích států k něčemu jinému. Výpůjčky zde už nesloužily k rozšiřování seznamu čínských znaků, ale objevují se jako důsledky nového zacházení s čínskými znaky. Převážně písaři z nejrůznějších důvodů vyměňovali již vzniklé znaky za jiné, které však byly zvukově či graficky podobné znakům původním. (ZÁDRAPA, 2009: 126-128).

ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE VÝCHODNÍ ZHŮU

Za panování dynastie *Východní Zhōu*, čínsky *Dōng Zhōu* 东周, je důležité uvést několik základních historických událostí. Vývoj písma totiž v tomto období značně souvisí se společenským vývojem v Číně. Vláda dynastie *Východní Zhōu* se dělí na dvě etapy. První je nazývána „období Jara a Podzimu“ (771 – 481 př. n. l.), čínsky *Chūnqiū* 春秋; druhá etapa je známa pod názvem „období Válčicích států“ (403 – 221 př. n. l.), čínsky *Zhànguó* 战国. (VOCHALA, 1975: 18). Rok 771 př. n. l. je mezníkem mezi dynastiemi *Západní* a *Východní Čou*. V tuto dobu vpadly do oblasti, kde sídlil *Zhōuský* stát, nepřátelské nečínské kmeny, kvůli kterým celý královský dvůr prchnul na východ – od té doby mluvíme tedy o dynastii *Východní Zhōu*. Doba Jara a Podzimu je přechodem doby bronzové v dobu železnou a také je známa jako období pěti hegemonů²⁸. Z hlediska vývinu čínských znaků je však důležitější druhá etapa – období Válčicích států. Na území Číny vzniká sedm silných států, které mezi sebou bojují o moc více než dvě stě let ve velmi kruté válce, která stála život statisíce lidí. V tomto poněkud chaotickém období, ve kterém neexistovala žádná silná ústřední vláda, dochází k urbanizaci, zavedení byrokratického modelu státní správy, povinné vojenské služby

²⁷ Původně se výpůjčky používaly k zápisu slov, u kterých se nepředpokládalo vytvoření nového znaku. Výpůjčky tak sloužily k doplňování znakového inventáře.

²⁸ „Tato doba je známa také jako doba pěti hegemonů – králem formálně posvěcených vládců místních států, kteří byli dostatečně mocní, aby donutili ostatní panovníky k uzavření smluv o příměří ustavujících křehký řád v jinak chaotických podmínkách.“ (ZÁDRAPA, 2009: 134).

a také dochází ke vzniku mnoha myšlenkových proudů známých pod názvem „sto filozofických škol“²⁹. (ZÁDRAPA, 2009: 133-134).

Jak již bylo řečeno, v této době vzniklo sedm mocných států. Každý tento stát se vyvíjel odlišně a odloučeně od ostatních. Tato regionální rozlišnost se dotkla také vývoje písma. Grafický styl i struktura znaků se v každém státě lišili. Významnou změnou bylo také rozšíření písma mimo nejbohatší vrstvy obyvatelstva. Písma začalo být třeba v obchodě, administrativě a vlastně téměř v každé oblasti každodenního života, a tak jej začaly používat i jiné sorty obyvatel. Právě používání písma širšími vrstvami obyvatel znamenalo zjednodušování znaků z důvodu potřeby rychlého zápisu, a také vznik mnoha variantních zápisů – „různopsaní“, jelikož každý pisatel si znaky malinko uzpůsobil vlastní potřebě. (ZÁDRAPA, 2009: 134).

Velké pečetní písmo

Jak už jsme zmínili, díky politickému rozdělení docházelo také k odlišnostem ve stylu písma. Ze všech sedmi států si nejvíce z původní formy písma zachoval stát *Qín* 秦. Písmo vyvíjející se v tomto státě bylo nejvíce podobné písmu dynastie *Západní Zhōu*. Tento styl písma se nejčastěji nazývá **velké pečetní písmo**³⁰, čínsky *dàzhuàn* 大篆. Písmo této doby je dochováno na mnoha památkách. Mezi nimi je nejznámější desítka kulatých kamenů s vytesanými čtyřznakovými verši, svým tvarem připomínající bubny a proto také nazývané *kamenné bubny* *shígǔ* 石鼓. Písmo, které tyto kameny nesou, je tedy *Písmem na kamenných bubnech*, čínsky *shígǔwén* 石鼓文. Do grafického stylu Velké pečetní písmo se počítá také písmo, kterým byla údajně napsána dětská učebnice čínských znaků, jež se bohužel nedochovala. Toto písmo známe pod čínským pojmem *zhòuwén* 籀文, neboli *Zhòuovo písmo*. Název je odvozen od jména údajného tvůrce tohoto písma *Shǐ Zhòu* 史籀. (VOCHALA, 1975: 18-19). Časté byly také nápisy na zbraních, což je pro toto období vzhledem k dlouhodobé válce typické. Dále se vyskytoval tento typ písma na mincích či třeba v textech smluv. (ZÁDRAPA, 2009: 145).

U velkého pečetního písma můžeme sledovat vyvinutou souměrnost grafických prvků. I přes neustálé zjednodušování grafické formy znaků, setkáváme se v této době na druhé

²⁹ Důvodem vzniku velkého počtu filozofických směrů bylo právě rozdělení velké Číny. Každá oblast měla své vlastní idey a teorie o ideální společnosti, které se snažila prosadit.

³⁰ Existuje několik jiných názvů pro tento styl písma. Jsou jimi *Písmo válčících států* nebo *Písma šesti států*.

straně také se znaky neobvykle složitými, obsahujících i více než dvacet tahů. (VOCHALA, 1975: 19). Šíření písma mezi širší vrstvy obyvatelstva bylo umožněno také tím, že byly objeveny nové materiály pro zápis písma. Hlavní místo v této době zaujal bambus, ke konci éry *Východních Zhōu* se prosadilo hedvábí. Texty a knihy vyrobené z bambusu se vytvářely skládáním bambusových proužků, které se k sobě přivazovaly provázky nebo koženými řemínky. Na jednotlivé bambusové proužky se psaly znaky dřevěnou tyčinkou nebo štětcem a to odshora směrem dolů. Tak jako v době nápisů na bronzových předmětech, řadily se bambusové proužky, které byly popsané znaky ve sloupcích, vedle sebe z pravé strany k levé. Tímto se nám potvrzuje ustálení směru zápisu znaků. (ZÁDRAPA, 2009: 134-136).

Jak jsme již zmínili, pozdějším materiálem používaným k zápisu písma bylo hedvábí. Tento materiál nebyl však tak snadno dostupný a to především z hlediska náročnosti výroby a tím také vyšší ceně. Hedvábí se však ukázalo jako velmi vhodné k psaní znaků štětcem, což bylo velmi přínosné pro rozvoj kaligrafie, jelikož právě zde můžeme hledat prapůvodní počátky tohoto umění. Bohužel hedvábí rychleji podléhá zkáze než bambus, a tak se do dnešní doby dochoval pouze jeden jediný nápis na hedvábí. I na hedvábných svitcích se znaky psaly svisle do sloupců, které se řadily zprava doleva. (ZÁDRAPA, 2009: 136-138).

ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE QÍN

Předchozí období, tedy období Válčících států, bylo ukončeno sjednocením Číny. Sjednotit Čínu a se podařilo v roce 221 př. n. l. dynastii *Qín* 秦 v čele s Prvním císařem³¹. (VOCHALA, 1975: 19-20). Tato dynastie nevládla Číně dlouho, ve skutečnosti to bylo pouhých 15 let. Avšak za tuto dobu stihl císař zavést velkou řadu reforem, ve kterých poté pokračovala i následující dynastie *Hàn*. Přestože *Hànové* samozřejmě reformy předchozí dynastie odsuzovali, ve většině započatých reforem pokračovali a dál k nim přidávali další nové reformy. Kromě pro nás nejdůležitější reformy týkající se standardizace písma, byly dále zavedeny i reformy zahrnující standardizaci měny, rozchodu kol u vozů, nebo váhy a míry. (ZÁDRAPA, 2009: 151).

³¹ Prvním císařem se rozumí *Shǐ Huángdì* (259 – 210 př.n.l.), který vládl v letech 221 – 210 př. n. l. a je považován za zakladatele čínského císařství.

Malé pečetní písmo

Již v předchozím oddíle jsme se o dynastii *Qín* v souvislosti s písmem zmínili. *Qínové* byli jedním ze sedmi států období válčících států, které bojovaly o moc v Číně. Písmo státu *Qín* bylo nejvíce podobné stylu písma *Západních Zhōu*. *Qínové* po ovládnutí Číny zjednodušili³² své dosavadní písmo a zavedli jej jako normativní po celé zemi. (ZÁDRAPA, 2009: 152). Tento styl písma, který se užíval za dynastie *Qín*, vychází z velkého pečetního písma a je nazýván **malé pečetní písmo**, čínsky *xìáo zhūàn* 小篆. (VOCHALA, 1975: 20).

U malého pečetního písma dochází k dalšímu potlačování piktografického původu znaků. Znaky tohoto typu písma jsou o poznání zaoblenější a jsou tedy charakteristické především používáním prohnutých tahů namísto tahů rovných. Celkově je toto písmo ještě více souměrné, což se zde projevuje zejména ustálením základních grafických jednotek a jejich pravidelným používáním. Navíc veškeré variantní formy znaků vzniklé v předchozím chaotickém období, byly nekompromisně odstraněny³³. (VOCHALA, 1975: 20).

Malé pečetní písmo se stalo státním úředním písmem za dynastie *Qín*. Oficiálně se používalo zhruba po dobu 200 let, avšak po pádu dynastie *Qín* pomalu opouštělo pozici hlavního státního písma a dostalo se na vedlejší pozici. Za dynastie *Chan* bylo užíváno už jen k psaní důležitých dokumentů. Malé pečetní písmo je však používáno až dodnes jako archaické dekorativní písmo a to hlavně k nápisům na soukromé pečetě či razítka. (VOCHALA, 1975: 21).

Nejdůležitějším zdrojem klasické podoby malého pečetního písma, tedy oficiálního písma za vlády dynastie *Qín*, je první čínský slovník *Shuōwén Jiězì* 说文解字 sestavený *Xu Shenem*. Již v tomto slovníku se setkáme s řazením znaků podle radikálů, kterých je zde vyčleněno celkem 540. Podle těchto 540 radikálů poté hledáme ve slovníku znaky, jichž je v celém slovníku dohromady 10 600. (VOCHALA, 1975: 20-21).

Vzhledem ke krátké vládě dynastie *Qín* se dochovalo jen velmi málo textů, na kterých je použito *qínské* malé pečetní písmo co by standard. Dochovala se jen velmi malá část kamenů, na které nechal První císař vyrýt nápisy při svých cestách po Číně. Nicméně lze toto písmo najít na váhách, které byly při standardizaci vah kontrolovány a označovány nápisy či

³² Reformu písma údajně provedl císařův první ministr *Lǐ Sī* za pomoci několika dalších funkcionářů.

³³ Pravdou je, že v praxi probíhala standardizace pomaleji a ne vždy zcela úspěšně. Na neformální úrovni ke standardizaci v podstatě nikdy nedošlo. Zřejmě proto nacházíme opakující se císařské výnosy obsahující vyhlášení standardu jednotného písma.

kovovými destičkami, což dokazovalo, že odpovídají nově nabytým standardům. (ZÁDRAPA, 2009: 152-153).

Za vlády dynastie *Qín* se kromě oficiálně užívaného malého pečetního písma, používalo také úřední písmo, kterého bylo používáno v oblastech každodenního života a psali jím též nižší úředníci. O tomto stylu písma si povíme v následující kapitole.

ČÍNSKÉ ZNAKY ZA VLÁDY DYNASTIE HÀN

Pádem dynastie *Qín* nastává v Číně doba ještě větších změn - reforem, standardizací a sjednocování. Éra vlády dynastie *Hàn* 汉 (206 př. n. l. – 220 n. l.) je považována za základní kámen tradiční Číny – především dějin a kultury. V této době se hlavním myšlenkovým proudem stává konfuciánství, které potlačuje všechny ostatní proudy, a vstupuje též do vzdělávací sféry. Bez znalosti konfuciánské filozofie nebylo možné dostat se například do státní správy. Tradiční obraz Číny, který více méně přetrvával až do moderní doby, je tedy třeba hledat především v tomto období. (ZÁDRAPA, 2009: 151).

Úřední písmo

Úřední písmo, čínsky *Lìshū* 隶书, se začalo vyvíjet a používat už za předchozí dynastie *Qín*. Avšak tehdy nebylo zdaleka považováno za hlavní písemný styl. Naopak v období vlády dynastie *Hàn* se postupně dostávalo do popředí, až se nakonec stalo oficiálním písmem. Název je odvozen od jeho původního užití, tedy především v administrativě, kde bylo třeba zapisovat velké množství textů a navíc velmi rychle. Potřebná rychlost a množství spisů zapříčinili, že bylo úřední písmo jednodušší, leckdy působící až ledabylým dojmem. V prvotním stadiu lze tedy úřední písmo považovat za zjednodušenou formu velkého pečetního písma. (ZÁDRAPA, 2009: 154-155).

S postupem času, a především díky vlivu používání štětce a tuše při psaní, se z úředního písma vypěstoval samostatný grafický styl. Vliv štětce na tvary znaků je značný. Narozdíl od předchozích písemných stylů, tahy znaků úředního písma nejsou rovnoměrně tlusté. Jelikož každý vyvíjí při psaní na štětec jiný tlak, způsobilo takovéto psaní rozdílnou tloušťku jednotlivých tahů. (VOCHALA, 1975: 21).

V porovnání s pečtním písmem byly původně zaoblené tvary nahrazeny sérií rovných tahů. Hranaté části znaků byly vytvářeny pomocí tahu nazývaného lomený. Naopak rovné tahy byly mírně zvlněné a některé dokonce zakončeny obloučkem. Objevilo se zde silné prohnutí levého tahu, které bylo taktéž doprovázeno závěrečným obloučkem. Z hlediska velikosti jsou znaky o poznání menší, než u předchozího stylu, a také jsou širší. Znaky tohoto písma jsou již čistě konvenčními symboly, zobrazovací pravidla jsou už definitivně minulostí. Došlo také ke snížení počtu tahů a tím ke zjednodušování znaků, čehož se docílilo spojením několika původně samostatných tahů v jeden. Jiným způsobem zjednodušování bylo vypouštění některých složek znaku. Pokud tedy například znak obsahoval vícekrát jeden a ten samý prvek, došlo k jeho vypuštění. Jinou významnou novinkou bylo využívání více grafických podob jedné složky znaku. Máme na mysli rozlišnost v případě, kdy je prvek použit samostatně nebo jako součást znaku. Například *člověk rén* vypadá takto 人, stojí-li samostatně. V případě, že zastává pozici radikálu, vypadá naprosto jinak: 亻. (ZÁDRAPA, 2009: 156-158).

Díky tomu, že bylo úřední písmo používáno dlouhou dobu, rozlišujeme zpravidla dva typy tohoto písma. Prvním je **starší úřední písmo**, *gǔlì* 古隶, které můžeme také najít pod označením **Qínské úřední písmo** *qínlì* 秦隶. Z druhého názvu vyplývá, že je to právě ta forma úředního písma, která byla používána ještě za vlády dynastie *Qín*. V podstatě ale bylo starší úřední písmo značně používáno ještě po dlouhou dobu vlády dynastie *Západní Hàn*, *Xī Hàn* 西汉 (206 př. n. l. – 8 n. l.). Později už převládlo **nové úřední písmo**, *jīnlì* 今隶, neboli **hànské úřední písmo**, *hànlì* 汉隶, které se používalo až do začátku panování dynastie *Jin* (265 – 420 n.l.). (VOCHALA, 1975: 21-22).

Starší typ úředního písma byl podobný svým předchůdcům, z kterých se vyvinul, tedy pečtním stylům písma. Nové úřední písmo je úhledné a je charakteristické zalomením některých tahů v „ocásek“ – tento tah je nazýván vlnovitým tahem. Mladší typ byl už samostatným stylem, u kterého také vidíme velké vylepšení pozice ve společenském žebříčku. Starší úřední písmo bylo písmem nižších vrstev, zatímco nové úřední písmo zastávalo funkci oficiálního písma. (VOCHALA, 1975: 22).

VZOROVÉ PÍSMO

Posledním grafickým stylem, který se vyvinul z předešlého úředního písma typu *hànlì*, je **vzorové písmo**, čínsky *kǎishū* 楷书 nebo také *zhēnshū* 真书. Počátky vzorového písma můžeme hledat již v době panování dynastie *Východní Hàn*, zejména ke konci jejího vládnutí, a je ho používáno až do dnešních dnů. Dnes je to výhradní písmo tiskovin a všech oficiálních dokumentů. Také standardní písmo používané při práci s počítačem je vzorového stylu písma. (VOCHALA, 1975: 22-23).

Jedním z charakteristických rysů staršího úředního písma byla změna z rovných tahů na mírně zvlněné. Toto zvlnění u vzorového písma nemizí, avšak je využíváno jen u pravého tahu. V úředním písmu silně prohnuté levé tahy se závěrečným obloučkem, jsou ve vzorovém písmu mnohem méně prohnuté a navíc je vynechán závěrečný oblouček. Naopak vzniká ve vzorovém písmu hákovité zakončení a to u znaků, které byly v úředním písmu buďto bez háku, anebo se zapisoval hák právě tam, kde byl původně na závěr oblouček. Co se týče velikosti a tvaru písma, bylo vzorové písmo přesným opakem úředního. Z původně nízkých a širokých znaků se ve vzorovém písmu stávaly znaky vyšší a užší. (VOCHALA, 1975: 23).

VARIANTNÍ STYL PÍSMO

Velké pečetní písmo, malé pečetní písmo, úřední písmo a vzorové písmo, které jsme si uvedli v několika předešlých kapitolách, byly hlavními grafickými styly v Číně. Avšak zdaleka ne jedinými. Kromě těchto hlavních stylů se totiž vyvinulo mnoho variantních stylů písma. Nejvýznamnější jsou **kurzívní písmo** a **běžné písmo**. (VOCHALA, 1975: 23).

Kurzívní písmo

Kurzívní písmo³⁴, čínsky *cǎoshū* 草书, bylo používáno souběžně s oficiálními styly písma. Začíná se objevovat již za vlády dynastie *Východní Zhōu*, a to především v období Válčících států. V tuto dobu však ještě nebylo příliš rozšířeno a také nebylo známo pod

³⁴ Čínský název *cǎoshū* 草书 bývá překládán nejen jako kurzívní písmo, ale někdy také jako konceptní písmo, či dokonce trávové písmo. Dochází k tomu z důvodu rozličného vyložení významu znaku *cǎo* 草, který nese význam *tráva* (odtud tedy trávové písmo), ale také *hrubý, neupravený* (odtud název konceptní písmo). (ZÁDRAPA, 2009: 159).

dnešním názvem. Ten byl k tomuto grafickému stylu přiřazen až za dynastie *Hàn*, kdy došlo ke značnému rozšíření užívání kurzívního písma. V té době bylo v Číně užíváno jako oficiální úřední písmo, a především starší úřední písmo se dá považovat za základ, ze kterého kurzívní písmo vychází. (VOCHALA, 1975: 24).

Kurzívní písmo je rychlopisný styl písma, který díky potřebě zaznamenávat znaky poměrně rychle, prochází velkým množstvím změn. Rychlé psaní znaků tedy především způsobuje zjednodušování. Sledujeme zde zkracování nebo spojování tahů, a dokonce i k nahrazování tahů tečkami. Kurzívní písmo sice zrychluje psaní, na druhou stranu zde zase pozorujeme sníženou distinktivnost znaků. Každý pisatel si navykl na své vlastní zápisy znaků, díky čemuž jsou dnes některé znaky jen s obtížemi rozpoznatelné. Toto písmo je významné především tím, že již zcela odstraňuje i ty nejposlednější zbytky piktografického původu znaků. Z důvodu rychlého zápisu je celkový vzhled kurzívního písma nedbalý. Nejspíše z důvodu špatné čitelnosti a ledabylého vzhledu se nikdy nestalo oficiálním písmem. (VOCHALA, 1975: 24). Bylo používáno, stejně jako starší úřední písmo, ke každodenním potřebám všedního života. Nicméně se tomuto stylu písma podařilo výrazně se v pozdější době prosadit v umění. (ZÁDRAPA, 2009: 160).

Jaromír Vochala dělí kurzívní písmo dále na tři typy:

Prvním je **kurzíva *zhāng***, *zhāngcǎo* 章草, která je považována za starší typ kurzívního písma, u kterého můžeme hledat původ v úředním písmu. Název byl nejspíše odvozen od jména panovníka dynastie *Východní Hàn*, který v době rozšíření tohoto stylu vládl v Číně. (VOCHALA, 1975: 24).

Druhým typem je **současná kurzíva**, čínsky *jīncǎo* 今草. Tento typ se začal formovat mezi 3. a 7. stoletím n. l. a je používán až do současnosti. Tento typ má za svůj vzor písmo vzorové a dá se považovat za jeho kurzívní variantu. (VOCHALA, 1975: 24).

Třetím a posledním typem je **extrémní kurzíva**, *kuángcǎo* 狂草. Toto písmo bylo opravdu extrémní a to v ohledu na zjednodušování znaků, které je pro něj typické. Vycházelo ze současné kurzívy a docházelo u něj dokonce ke spojování celých znaků, nejen tahů. Velmi rozšířený byl tento druh písma za dynastie *Táng* 唐 (618 – 907 n.l.), avšak brzy se přestal v oblasti praktického života používat. Nicméně právě tato varianta kurzívního písma je velmi významnou pro rozvoj kaligrafie, a právě v této oblasti se extrémní kurzíva dobře uplatnila. (VOCHALA, 1975: 25).

Běžné písmo

Jiným druhem rychlopisu, který stejně jako kurzívní písmo existoval bok po boku s oficiálními písmy, bylo **běžné písmo**, čínsky *xíngshū* 行书. (VOCHALA, 1975: 25). Vzniká zhruba ve 2. století n. l. a v kaligrafii je používáno dodnes. Je považováno za jakýsi přechod mezi vzorovým a kurzívním písmem. (ZÁDRAPA, 2009: 160). I v tomto písmu nalezneme spojování jednotlivých znaků, ale díky vlivu vzorového písma, které se snaží odstranit nedostatky vlivu kurzívního písma, jsou i přes toto slučování snadno čitelná. Běžné písmo bylo dokonce tak „vyšperkované“, že se mu za dynastie *Wèi* a *Jìn* (3. – 5. století n.l.) dostávalo veliké pozornosti. V té době bylo velmi populární a dostalo se téměř na úroveň oficiálního písma. (VOCHALA, 1975: 25).

I běžné písmo má své varianty, u kterých je patrný souboj vlivů vzorového a kurzívního písma. U prvního podtypu běžného písma nazývaného **běžné kurzívní písmo**, *cǎoxíng* 草行, převládá kurzívní styl písma. Naopak převládající prvky vzorového písma pozorujeme u druhého podtypu běžného písma, které je známo jako **běžné vzorové písmo**, *zhēnxíng* 真行. (VOCHALA, 1975: 25).

STŘEDNÍ ČÍŇŠTINA

Střední čínština, čínsky *zhōnggǔ shíqīde Hànyǔ* 中古时期的汉语, podle *Wáng Lìho* začíná ve 4. století a končí někdy mezi 12. a 13. stoletím. Gramatická oblast se v tomto období dočkala spousty novinek. Začaly se objevovat slovesné přípony, modifikovaná slovesa, numerativy³⁵, slova označující trpný rod a další. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 13-14)

Z hlediska lexikálního dochází zejména ke zjednodušení iniciálové i finálové soustavy. Další změny se pak týkají struktury slabiky. K návratu do období střední čínštiny a poznání fonetického znění tehdejší výslovnosti, nám pomohl zejména rýmovník *Qìyùn*, který s největší pravděpodobností zaznamenává fonetickou podobu znaků, jak ji užívali obyvatelé tehdejšího hlavního města³⁶. Objevují se čtyři tóny v čínském jazyce. Ty byly používány již dříve, avšak do tohoto období se zařazuje vznik klesajícího tónu. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 12-14)

³⁵ Numerativ je povětšinou jednoslabičné slovo, které se vyskytuje pouze při spojení podstatného jména a číslovky. Zpravidla se numerativy nepřekládají.

³⁶ Hlavním městem v době sepsání slovníku byl *Cháng'ān*, nynější *Xī'ān*.

Díky zjednodušení struktury slabiky se z jednoslabičného jazyka stává jazyk víceslabičný. „V důsledku zjednodušování struktury slabiky se zmenšuje počet foneticky rozlišených slabik a tak se řada slov, dříve foneticky rozlišených, stává homofony. Mnohých z těchto slabik (nyní stejně znějících) se však přestává v tom či onom významu užívat jako samostatných jednoslabičných slov; tato druhdy samostatná slova se začínají nutně spojovat s dalšími slabikami a tak dochází současně se zjednodušováním struktury slabiky i ke vzniku „složenin“, tj. dvojslabičných, případně i víceslabičných slov.“ (ŠVARNÝ, 1997: 14).

NOVÁ ČÍŇŠTINA

V předcházejících obdobích bylo možné vypožorovat změny jazyka z literatury. Týká se to především změn lexikálních a gramatických. O problematice zjišťování fonetických změn jsme se zmiňovali již výše. Avšak v době **nové čínštiny**, čínsky *jīndài Hànyǔ* 近代汉语, datovaném asi od 13. do 19. století, literatura přestává být v odhalování změn hlavním zdrojem proměn písma. Důvodem je rozdělení jazyka na psaný a hovorový. Psaný jazyk, čínsky *wényán* 文言, se časem stal velmi těžko srozumitelným. Používal se už pouze pro psaní, zejména se jím zapisovaly historické romány nebo literatura politická a filozofická. Jaké změny se v jazyce odehrály můžeme naštěstí pozorovat z nově vzniklé lidové literatury, která užívá jazyk hovorový, čínsky *báihuà* 白话. Ta odrážela opravdovou hovorovou řeč, která byla v tomto období používána. Většinou se jedná o hovorový jazyk severních nářečí nebo přímo dialekt³⁷ pekingský. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 13-15).

Dochází k dalšímu zjednodušování struktury slabiky a to jak iniciál, tak i finál. Přes postupné upravování systému iniciál a finál, je v tomto období systém již téměř shodný se současným. V této fázi existovalo již 21 iniciál a 34 finál. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 15).

Naopak tónový systém procházel v tomto období mnoha změnami. Oproti střední čínštině došlo nejprve ke značnému zkomplikování této problematiky, a to vytvořením horní a dolní varianty každého tónu. Později došlo však k opětovnému zjednodušení, kdy splynuly obě varianty zpátky v jeden tón. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 16)

V předchozí etapě dospěla čínština k přeměně z jednoslabičného jazyka na jazyk víceslabičný. Tato tendence se udržela i nadále, ba co více, v tomto období vývoje ještě

³⁷ Jak popisují Oldřich Švarný a David Uher, v období nové čínštiny došlo k silné diferenciaci dialektů. Především dialekt severočínský byly uznáván a byl navíc považován za vzorný dialekt.

stoupala. „V přímé souvislosti s tendencí omezovat počet foneticky rozlišených slabik je snaha vytvářet více slov dvojslabičných skládáním slabik kdysi samostatných. V takových dvojslabičných spojeních se některé slabiky často stávají prvky formálními (předponami, příponami apod.), přičemž většinou oslabují nebo i zcela ztrácejí svůj původní tón, stávají se tak atonickými, nepřízvučnými.“ (ŠVARNÝ, 1997: 16).

SOUČASNÁ ČÍŇŠTINA

REFORMY PÍSMO V LETECH 1919 - 1949

Současná čínština, čínsky *xiàndài Hànyǔ* 现代汉语, má svůj počátek v roce 1919, kdy proběhlo Májové hnutí³⁸, a trvá až dodnes. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 13) Májové hnutí mělo za následek boj nepatrné vzdělané menšiny čínského národa se vším zastaralým. Tento boj za modernizaci a národní emancipaci započal sice již dříve a to v roce 1915 v rámci Hnutí za novou kulturu. Naplno se však čínští vzdělanci vrhli do boje za odstranění všeho zastaralého a škodlivého, co přežívalo ze starých dob, v období Májového hnutí. Znamenalo to zapomenout na tradice, které přetrvávaly v Číně nejméně dva tisíce let. Chtěli vybudovat novou Čínu a ustavit jí nový systém hodnot. Avšak při tomto boji bylo za potřebí rozdělení společnosti na dvě vrstvy: na vzdělanou elitu, která bude vládnout a na nevzdělané masy obyčejných lidí, které budou podřízené vládnoucí elitě. Intelektuálové však nechtěli ztratit kontakt s obyčejnými lidmi, chtěli se jim naopak přiblížit. Dosáhnout toho mohli za pomoci literatury, jelikož právě jazyk a písmo byl hlavním prostředkem učenců generace Májového hnutí. Právě tímto se hnutí stává důležitým v oblasti historického vývoje čínského jazyka a písma. Díky Májovému hnutí byl totiž hovorový jazyk zaveden do všech literatur. (FAIRBANK, 1998: 308-309).

Jak už jsme dříve zmínili, psaný jazyk - někdy označován také pojmem literární jazyk - se i přes svou nesrozumitelnost stále používal k zápisu úředních listin, politické literatury a jiných dokumentů vysoké kultury. Generací Májového hnutí byl tento jazyk zavržen. Intelektuálové považovali složitost čínského písma za hlavní důvod vysoké negramotnosti a

³⁸ Májové hnutí je též známo pod názvem Hnutí 4. května. Tento incident byl vyvolán rozhodnutím o ponechání bývalé německé koncese v čínské provincii Šāndōng v japonských rukou. K tomuto rozhodnutí dospěli míroví vyjednavatelé ve Versailles právě 4. května 1919. Na protest se v Pekingu sešlo přes tři tisíce studentů, kteří protestovali proti tomuto verdiktu. Demonstrace se rozšířily i do mnoha dalších měst v Číně. (FAIRBANK, 1998: 308-309).

nevzdělanosti v Číně. Poněvadž tito lidé zavrhovali vše tradiční a staré, a čínské písmo považovali taktéž za dědictví staré čínské kultury, je celkem pochopitelné, že i k čínskému písmu zastávali většinou záporný postoj. (ZÁDRAPA, 2009: 163-165). Někteří navrhovali písmo zásadně zjednodušit, jiní byli pro úplné zrušení čínského znakového písma a nahrazení jej latinkou. Pokusů o přechod k latině a zrušení čínských znaků bylo několik, všechny souvisely s potřebou Čínu modernizovat a zvýšit gramotnost a vzdělanost jejích obyvatel. Tyto pokusy však nebyly dotaženy do zdárného konce. (VOCHALA, 1975: 48).

Roku 1913 vznikla abeceda *zhùyīn zìmǔ*, která však neměla sloužit k nahrazení čínského písma, ale spíše k přepisu čínských znaků a sjednocení výslovnosti znaků. Oficiálně byl schválena o pět let později. (VOCHALA, 1975: 49).

Ve dvacátých letech dvacátého století byl nejvýraznější osobností v oblasti návrhů na reformu písma *Qián Xuántóng* 钱玄同. Své reformní prohlášení, obsahující článek o sjednocení oficiálního jazyka, bylo uveřejněno roku 1922. Tento návrh na reformu písma byl přijat a byla proto také vytvořena nová skupina zabývající se reformou znakového písma, nazývaná výbor pro zjednodušené znaky. Tento úspěšný článek obsahoval osm principů zjednodušení písma, které měly vést ke sjednocení jazyka a písemné soustavy. Těchto osmi principů bylo využito při reformě písma později v padesátých letech. (ZÁDRAPA, 2009: 165).

Obrovské kampaně za reformu písma a touha mnohých po zavedení latinky, vyústila roku 1928 schválením vypracované abecedy založené na latině, která se čínsky nazývá *Guóyǔ Luómǎzì*. Ani tato abeceda však nenastoupila na místo čínských znaků, ale stejně jako *zhùyīn zìmǔ* byla uznána druhou abecedou určenou k transkripci čínských znaků. Třetí abecedou byla *Lǎdīnghuà Xīn Wénzì*, která vznikla na půdě Sovětského svazu roku 1931 a doznala velkého ohlasu i v Číně samotné. (VOCHALA, 1975: 49).

Velmi rozsáhlým a úspěšným (i když jen dočasně) se stalo Hnutí za zjednodušené znaky, které vzniklo v roce 1935. Mezi členy hnutí se nacházelo mnoho významných spisovatelů a jiných významných osobností čínské kultury té doby, jako byl třeba spisovatel *Bā Jīn* 巴金. Tato organizace zveřejnila prvních tři sta zjednodušených znaků. Časopisy patřící k Hnutí za zjednodušené znaky je brzy začaly používat k tisku svých časopisů. Kolem tohoto hnutí bylo mnoho ruchu a jelikož bylo velmi úspěšné, reagovala na něj i samotná vláda tím, že první várku zjednodušených znaků³⁹ oficiálně přijala a již roku 1936 použila k výuce v nižším školství. Dějinné okolnosti však nepřály takovéto změně a z důsledku pohoršení nad

³⁹ Po úpravě jich bylo v oficiální verzi 324.

touto změnou v kuomintangských kruzích, byla reforma ještě téhož roku zastavena. (ZÁDRAPA, 2009: 166).

REFORMY PÍSMO PO ZALOŽENÍ ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLIKY

Komunistický program nově založené Čínské lidové republiky obsahoval mimo jiné také zlepšení vzdělání a gramotnosti širokých vrstev obyvatelstva. Důraz byl kladen především na rolníky. Jak už jsme dříve zmínili, v této době došlo k využití osmi principů, které byly stanoveny již ve dvacátých letech, a které měly v tomto období větší šanci na svou realizaci. (ZÁDRAPA, 2009: 166). Již od samotného založení Čínské lidové republiky se pracovalo na reformě čínského písma. Roku 1952 byl založen Čínský výbor pro studium reformy písma a o dva roky později vznikl Čínský výbor pro reformu písma. „Práce tohoto orgánu se soustředila na tyto základní úkoly: zjednodušení dosavadního znakového písma, šíření obecné čínštiny a vypracování nové fonemografické abecedy. Cílem mělo být vytvoření příznivých podmínek pro zásadní reformu znakového písma.“ (VOCHALA, 1975: 50).

Prvním stupněm reformy byl plán na zjednodušení čínské písemné soustavy a měl tři kroky. Zaprvé se měl zmenšit počet tahů. Bylo představeno na 798 znaků, které měly být zkráceny. Druhým krokem bylo snížení počtu znaků samotných. Variantní formy znaků, které byly považovány za nadbytečné, byly odstraněny. Plán obsahoval zhruba 400 znaků, které již neměly být dále užívány. Posledním krokem bylo ulehčení způsobu zápisu znaků. Tento plán byl uveden do provozu roku 1955 a také se tímto rokem zahájilo jeho "neoficiální" užívání. V rámci jakéhosi zkušebního provozu se zjišťovaly nejrůznější nedostatky, které byly dále upravovány. (ZÁDRAPA, 2009: 166).

Po několika úpravách byl tento plán oficiálně schválen následujícího roku vládními orgány, ale úpravy probíhaly nadále až do roku 1959. Dnes je znám pod názvem *Plán zjednodušení čínských znaků*, čínsky *Hànzì Jiǎnhuà Fāng'àn* 汉字简化方案. Schválená verze obsahovala nakonec 230 znaků, které již prošly zkušebním provozem a byly už používány tiskem. K nim bylo přidáno dalších 285 zjednodušených znaků. Dále se dospělo k závěru, že zjednodušených tvarů znaků se dá užívat i pokud vystupují pouze jako složky dalších znaků. Což dalo vzniknout další zásadě: pokud zjednodušené složky vystupovaly samostatně, získaly stejnou zjednodušenou formu jako ve znaku složeném⁴⁰. V důsledku

⁴⁰ Toto platilo až na výjimky týkající se čtyř radikálů - 彳, 讠, 冫 a 尢.

těchto principů přibyl k seznamu zjednodušených znaků ještě seznam automaticky zkracovaných prvků, kterých bylo celkem 54. Takto upravený konečný seznam zjednodušených znaků a automaticky zkracovaných prvků byl vydán roku 1964. (ZÁDRAPA, 2009: 166-167).

Díky používání automaticky zkracovaných prvků docházelo k dalšímu zjednodušování. Tím pádem nebylo zjednodušeno pouze původně uvedených 515 znaků, ale ve finále došlo k usnadnění zápisu mnoha set znaků. Čínský výbor pro reformu písma tedy vydal *Souhrnnou tabulku zjednodušených znaků*, čínsky *Jiǎnhuàzì zǒngbiǎo* 简化字总表. Ta obsahovala celkem 2 238 zjednodušených znaků. „V 1. tabulce 352 znaků, které nevystupovaly jako složky jiných znaků, v 2. tabulce 132 znaků, které se jako složky uplatňovaly, a 14 nesamostatných zkracovaných prvků, ve 3. tabulce potom 1 754 znaků, které vznikly uplatněním výše nastíněných principů na základě materiálu 2. tabulky. Tento soubor je v podstatě používán dodnes, i když právně je platné mírně upravené vydání *Souhrnné tabulky* z roku 1986, kdy došlo k doladování jednotlivých detailů.“ (ZÁDRAPA, 2009: 167).

Druhá reforma, která byla roku 1986 po téměř deseti letech snahy o prosazení zamítnuta, začala po skončení Kulturní revoluce. Nebyla však dobře naplánovaná a byla považována za příliš drastickou pro doposud nepřipravenou veřejnost. Byla vydána výborem pro znakovou reformu a obsahovala dalších 61 automaticky zkracovaných prvků; k tomu bylo požadováno vyzkoušení 248 nových podob znaků v praxi a u 605 znaků chtěl výbor pouze zjistit reakci veřejnosti na podobu znaků. Jelikož se nedosáhlo v podstatě žádných výsledků, byla reforma definitivně zamítnuta a ukončena. (ZÁDRAPA, 2009: 167).

Při zjednodušování znaků bylo využito několika hlavních principů a zásad. U prvního principu zjednodušování znaků se vynechala jedna nebo i několik složek znaku. Druhým postupem došlo k nahrazení složité složky jinou složkou, o poznání jednodušší. U třetího principu se nahradil znak jeho kurzívní variantou. Čtvrtým typem zjednodušení byla náhrada znaku jednodušším - tentokráte vypůjčeným - znakem. A poslední princip spočíval v nahrazení znaku nově vytvořeným jednodušším znakem. Toto je pět hlavních principů zjednodušování složitých znaků, jak je uvádí Jaromír Vochala ve své knize *Úvod do čínského, japonského a korejského písma*.

Samozřejmě existovaly i další postupy, kterých se užívalo. Například se kombinovaly hlavní postupy uvedené výše. A tak kupříkladu docházelo ke zjednodušení za pomoci vynechání složky znaku v kombinaci se zjednodušením zbylé části znaku. Jiným vedlejším postupem zjednodušování byla záměna složitých znaků za jednoduché na základě fonetické podobnosti - stejně znějící znaky byly vyměňovány pomocí fonetických výpůjček. Znaky

byly zjednodušovány také díky své grafické podobě, tzv. "zobrysnění" bylo zjednodušení znaku zhruba podle obrýsů, kontur složitěho znaku.

Znaková reforma měla nepochybně spoustu kladných stránek. Jednodušší znaky se staly přístupnější širším vrstvám obyvatelstva. Jejich psaní vyžaduje bezesporu méně námahy a především času. Menší počet tahů tak také usnadňuje zapamatování velké spousty znaků, které čínština má. Podle statistiky byl průměrný počet tahů u nezjednodušených znaků 16. Zjednodušené znaky oproti nezjednodušeným sestávají v průměru z 10,3 tahu. Použitím nových fonetik u některých nových znaků byla naznačena výslovnost mnohem lépe, než-li tomu bylo u starých znaků. Docházelo však také k procesu opačnému, kdy bylo použito méně vhodné fonetikum jen za účelem grafické jednoduchosti. (ZÁDRAPA, 2009: 168-169).

Tím se dostáváme tedy také k negativům znakové reformy. Zjednodušením došlo například ke zvýšené homonymii (jeden znak je použit k zápisu více stejně znějících slov) a homografie (jeden znak se užije k zápisu více různě znějících slov) znaků a jejich složek. (VOCHALA, 1975: 51). Toto naopak způsobuje zpomalení procesu čtení, kdy pod jedním znakem vidíme více slov s různými významy. Při tomto procesu došlo také k úplnému potlačení původu znaků a tak etymologie některých znaků je zcela zastřena. Čímž se z kulturního hlediska také ruší návaznost na staré písemnictví. (ZÁDRAPA, 2009: 169).

Je také důležité si uvědomit, že zjednodušené znaky existovaly již mnohem dříve, v podstatě od starověku, a byly užívány neoficiálně. Právě mnohé z těchto původně vytvořených neoficiálních zjednodušených znaků, byly později použity při reformě písma a oficiálně tak nahradily složité znaky. Zjednodušené znaky se ve vysoké míře začaly objevovat v období Válčících států a za dynastie *Hàn*, kdy k jejich zjednodušování docházelo v rámci *kurzívního stylu písma*. Ještě větším počtem znaků se vyznačuje období vlády dynastií *Táng* a *Sòng*, kdy byly tyto neoficiální zjednodušené znaky nazývány dokonce *vulgárními znaky*, čínsky *súzi* 俗字. (VOCHALA, 1975: 25-26).

Pinyin

Aby byla reforma umožněna, bylo ovšem nutné najít způsob, který překoná rozdílnost čínských dialektů. V kapitole o nové čínštině jsme se zmiňovali o hovorovém jazyku *báihuà*, který je založen na severočínských nářečích, zejména na dialektu pekingském. Jelikož v různých částech Číny existují různé dialekty, není v podstatě možné, aby se mezi sebou lidé z odlišných částí Číny domluvili. Bylo tedy nutno tyto fonetické rozdíly překonat. Proto se

začala šířit **obecná čínština**⁴¹, čínsky *pǔtōnghuà* 普通话. Obecná čínština je jazyk, který je uznáván jako společný jazyk celého národa, a jehož fonetickým základem je právě pekingský dialekt. Ne všichni mluvčí jiných dialektů již dovedou v současnosti mluvit obecnou čínštinou, avšak stále se na tom pracuje používáním tohoto jazyka především v rozhlase, televizi a ve škole. (ŠVARNÝ a UHER, 1997: 17).

K normativnímu jazyku bylo třeba zavést také normativní výslovnost. Proto se zavedla nová abeceda, která byla založena na latince, a měla tak pomáhat šíření správné výslovnosti znaků a tím pádem obecné čínštiny do všech koutů země. Tato abeceda se jmenuje *pīnyīn* 拼音字母. Po několika předešlých pokusech se tedy nakonec podařilo natrvalo zavést transkripční abecedu a ta byla oficiálně schválena roku 1958 a nahradila tak do té doby užívanou přepisovou abecedu *zhùyīn zìmǔ*. (VOCHALA, 1975: 52).

Pīnyīn byl zaveden do škol a brzy se objevily první učebnice a jiné školní pomůcky obsahující tuto abecedu. Transkripční abeceda *pīnyīn* je používána dodnes. (VOCHALA, 1975: 52). Při přepisu čínských znaků do *pīnyīnu* zůstávají zachovány tónové značky jednotlivých slabik. Kdežto pokud použijeme českou transkripci, či v anglických zemích dnes velmi rozšířenou *Wade-Gilesovu* transkripci, tónové značky zde užívány nejsou. Slova psaná v *pīnyīnu* se čtou jinak, než bychom čekali na základě zvyklostí češtiny, proto je třeba užívat ještě českou transkripci, aby nám byla výslovnost znaků jasnější. Například slovo *země* 国, v *pīnyīnu* přepsané jako *guó* bude v české abecedě znít *kuo*.

⁴¹ I v obecné čínštině rozlišujeme několik variant. Například *hovorový jazyk* (neboli *ústní jazyk*) *kǎuyǔ*, nebo *knižní jazyk* *shūmìnyǔ*.

ZÁVĚR

Velikost Číny nespočívá pouze v její rozloze či počtu obyvatel, ale také například v jejích kulturních hodnotách. Aspekt kultury byl pro tuto práci důležitý a to z toho hlediska, že jednotlivé země mají tendence přejímat cokoli se jim líbí a hodí od jiných zemí. Čína, řídící se ideou o své nadřazenosti, tyto tendence neměla. Avšak země v jejím okolí nemohly vlivu tak obrovské a kulturně bohaté země nepodlehnout.

Čínské znakové písmo se tedy rozšířilo zejména do Japonska, Vietnamu a Koreje. V Japonsku se čínské znaky dochovaly dodnes, ovlivňují tedy Japonsko od prvopočátku až do současnosti. Japonci, ač ostrovní stát, podlehli vlivům Číny i přes svou izolovanost. Tak silný byl kulturní "tlak" Číny.

Korejština nejspíš potřebovala projít stadiem, kdy užívala čínských znaků, aby si nakonec Korejci uvědomili, že užívání čínského písma není nejlepší cesta. Nastoupili tedy cestou korejského hláskového písma, avšak dodnes je spousta literárních památek a důležitých dokumentů dochována čínskými znaky. O tom, jak bylo čínské písmo uznáváno svědčí i fakt, že bylo v Koreji až do počátku 20. století užíváno intelektuály a bylo jimi považováno za jediné vznešené písmo.

Vietnamu se podařilo nepodlehnout vlivu Indie, ale Číně odolat nedokázal a vydal se cestou čínského vzoru. Vietnamština se narodila od dvou předchozích jazyků typologicky hodila na aplikaci čínského znakového písma. Užívala jej do konce 19. století, místy až do konce 2. světové války. Nakonec však i ve Vietnamu vyhrálo boj latinizované písmo.

Japonština tedy zůstává jediným z těchto tří jazyků, který i nadále užívá k zápisu svého jazyka znakového písma. Na obhajobu zemí, které se vzdaly zápisu čínskými znaky je nutno podotknout jedno obrovské pozitivum - po opuštění systému znakového písma se gramotnost v těchto zemích výrazně zvýšila.

Japonština a čínština tedy (zatím) nenastoupily cestu latinizovaného písma, ale na druhou stranu se pomocí mnoha reforem, probíhajících zejména v posledním století, snaží o výrazné zjednodušování zápisu znaků. Jelikož vývoj japonského písma probíhal téměř paralelně s podrobně popsaným vývojem písma čínského, můžeme usoudit, že japonština směřovala ke zjednodušování znaků nejen díky přejímání nových grafických stylů objevujících se v průběhu historie v Číně; ale také si vzala Čínu za vzor v období reforem písma a podnikala stejné pokusy o zjednodušování znaků především s cílem zvýšit gramotnost obyvatelstva.

Přestože japonština ani korejština nebyly na aplikaci čínských znaků vhodné, tak se jejich používání ujalo. Vidíme na tom, jak silný vliv měla Čína na okolní svět. Ať už tedy okolní země nadále užívají čínského písma, nebo nastoupily jinou - snad lehčí - cestou jisté je, že čínské znaky, čínský jazyk a celkově čínská kultura měli na vývoj těchto zemí značný vliv. Nespočet literárních památek bude zemím Dálného Východu navždy připomínat, jak společnou minulost mají s "Říší středu".

RESUMÉ v anglickém jazyce

The aim of this Bachelor thesis is to present a genealogical relationship of fonts of the world, a close relationship among Chinese characters and fonts of the countries of Far East, and compiled the historical evolution of Chinese characters. The contents of the work is divided into three chapters - the first part deals with the overall development of fonts, where I want to point out some genealogical relationship of all the fonts of the world.

In the second chapter, I deal with Chinese characters in general sense. Afterwards I focus on the influence of Chinese characters on the surrounding countries and how strong was the influence on the development of their fonts. I concentrate mainly on the Far East countries, such as Japan, Korea, and Vietnam. I want to show the importance of China when discussing the development of fonts. China was the country with powerful culture and the proximity of all these countries was the main reason that allowed the extension of the Chinese culture on Vietnam, Japan, and Korea as well.

Historical development of the characters is the subject of the last chapter. I present the development of characters over the centuries - from the first discovery of Chinese characters to the present state of their appearance. I also show all graphic styles that arose throughout the history.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 656 s.

KÉKI, Béla. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984. 148 s.

KONDRATOV, Aleksadr Michajlovič. *Kniha o písme*. Bratislava: Smena, 1981. 280 s.

KRUPA, Viktor a GENZOR, Jozef. *Písma sveta*. Bratislava: Obzor, 1989. 358 s.

KUČERA, Ondřej, UHER, David a VYKOUKAL, Jakub. *Učebnice čínských znaků I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 237 s.

VOCHALA, Jaromír. *Čínsko-český a česko-čínský slovník*. Voznice: Leda, 2007. 1356 s.

VOCHALA, Jaromír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma: Vznik a vývoj*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 132 s.

ŠVARNÝ, Oldřich a UHER, David. *Úvod do studia hovorové čínštiny*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. 230 s.

ZÁDRAPA, Lukáš. *Čínské písmo*. Praha: Academia, 2009. 297 s.